

Utjecaj populacijskih politika na sektor industrijske proizvodnje

Dobrić, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:723455>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-20**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

Preddiplomski stručni studij poslovna ekonomija

Trgovinsko poslovanje

**UTJECAJ POPULACIJSKIH POLITIKA NA SEKTOR
INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE**

**THE IMPACT OF POPULATION POLICIES ON THE INDUSTRIAL
PRODUCTION**

Završni rad

Petra Dobrić, 0067590651

Kolegij: Ekonomska geografija

Mentor: dr. sc. Ines Dužević

Zagreb, ožujak, 2023.

Petra Dobrić

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je **završni rad** isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Studentica:

U Zagrebu, ožujak 2023.

Handwritten signature of Petra Dobrić in black ink on a light background.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. POPULACIJSKE POLITIKE	3
2.1. Temeljna načela populacijske politike	6
2.2. Populacijske politike Hrvatske.....	8
2.3. Demografsko stanje i promjene u strukturi stanovništva Republike Hrvatske	10
3. SEKTOR INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	22
3.1. Obilježja industrijske proizvodnje u Republici Hrvatskoj	24
3.2. Analiza rasta i pada industrijske proizvodnje u Republici Hrvatskoj	25
3.3. Izazovi razvoju industrijske proizvodnje u Republici Hrvatskoj	37
4. ANALIZA ZNAČAJNOSTI POPULACIJSKIH POLITIKA ZA RAZVOJ INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE	41
4.1. Metodologija i uzorak istraživanja.....	41
4.2. Rezultati istraživanja odnosa populacijskih politika i razvoja industrijske proizvodnje	43
4.3. Diskusija rezultata istraživanja	48
5. ZAKLJUČAK.....	51
LITERATURA	53
POPIS ILUSTRACIJA	59

1. UVOD

Veliki utjecaj na rast i razvoj gospodarstva Republike Hrvatske ima sekundarni sektor odnosno prerađivačka industrija kao glavni dio tog sektora. Danas se industrija susreće s mnogobrojnim izazovima vezanim uz ljudske resurse poput manjka adekvatne radne snage, odlazak obrazovanih mladih ljudi u inozemstvo i slično. Država može pomoći sektoru industrijske proizvodnje da prevlada te izazove adekvatnim populacijskim politikama na način da djeluje na strukturu stanovništva općenito, što može pozitivno utjecati na industriju. Ovaj rad se bavi problemom utjecaja tih politika na razne aspekte prerađivačke industrije, odnosno kako populacijske politike mogu doprinijeti razvoju industrijske proizvodnje u Republici Hrvatskoj. Svrha ovoga rada je pronaći odgovor utječu li populacijske politike pozitivno ili negativno na zaposlenike u tom sektoru i jesu li one učinkovite.

Istraživanje utjecaja populacijskih politika države na poslovanje velikih poduzeća iz sektora prerađivačke industrije provedeno je metodologijom koja obuhvaća strukturirane intervjue sa sedam djelatnika na menadžerskim funkcijama, dviju velikih hrvatskih farmaceutskih poduzeća i pet poduzeća iz sektora hrane i pića. Pri provedbi intervjua korištena je kvalitativna metoda.

Ovaj rad započinje teorijskim uvodom u populacijske politike, odnosno obrađuje na koji način te kojim mjerama one utječu na strukturu stanovništva. U potpoglavlju 2.1. se daje uvid u temeljna načela na kojima su bazirane populacijske politike u Republici Hrvatskoj, dok se u potpoglavlju 2.2. navode populacijske politike koje se primjenjuju u Republici Hrvatskoj. U potpoglavlju 2.3. analizira se demografsko stanje i promjene u strukturi stanovništva Republike Hrvatske poput ukupnog broja stanovnika, migracijskih podataka te broja zaposlenih i nezaposlenih.

Uvodom u poglavlje 3. je dan kratki teorijski i povijesni uvod u sektor industrijske proizvodnje, dok se u potpoglavlju 3.1. navode osnovna obilježja industrijske proizvodnje u Republici Hrvatskoj. Analiza u potpoglavlju 3.2. se bavi rastom i padom raznih čimbenika industrijske proizvodnje u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2010. do 2020. poput udjela zaposlenih u industriji u ukupnoj zaposlenosti, indeksa industrijske proizvodnje, udjela industrijske proizvodnje u BDP-u te uvozom i izvozom. U potpoglavlju 3.3. je riječ o izazovima koji u budućnosti predstoje industrijskoj proizvodnji u Republici Hrvatskoj.

U poglavlju 4. analiziran je utjecaj populacijskih politika na rast i razvoj industrijske proizvodnje uz pomoć strukturiranih intervjua. Objašnjenje metodologije i opis poduzeća obuhvaćenih u istraživanju se nalazi u potpoglavljju 4.1., dok su rezultati istraživanja i intervjua prikazani u potpoglavljju 4.2. U potpoglavljju 4.3. su diskutirani rezultati istraživanja odnosa populacijskih politika i razvoja industrijske proizvodnje te su sukladno tim rezultatima navedeni adekvatni zaključci.

2. POPULACIJSKE POLITIKE

Populacijska politika skup je mjera kojim država nastoji poboljšati vlastitu demografsku sliku. Ekonomski stručnjak svjetskog glasa te autorica brojnih knjiga, monografija, članaka i studija o demografiji, akademkinja Alica Wertheimer-Baletić u svom znanstvenom članku navodi definiciju populacijske politike: “Pod populacijskom ili politikom stanovništva razumijevamo sistem mjera ili akcija pomoću kojih se djeluje na demografske procese, posebno na prirodno i mehaničko kretanje stanovništva, radi postizanja određenog (po smjeru, intenzitetu i strukturi) specifičnog kretanja stanovništva, usklađenog s postojećim ekonomskim, socijalnim, političkim i drugim ciljevima”¹ Dakle, populacijskom politikom nastoji se utjecati na razne demografske sastavnice, poput povećanja nataliteta, odnosno pozitivnog prirodnog prirasta stanovništva te se njome također utječe i na cjelovitu demografsku strukturu stanovništva.

Populacijska se politika zapravo sastoji od sustava mjera kojima država nastoji djelovati na demografske procese i utjecati na postojeće stanje i kretanja stanovništva radi usklađivanja s ekonomskim, političkim i drugim ciljevima. Pokretači tih mjera su državna tijela koja nastoje u skladu s općim društvenim normama i vrijednostima biti nositelji populacijske politike. Obično su mjere populacijske politike izravno usmjerene na jedno obilježje stanovništva, no pretpostavlja se da će promjena jedne demografske varijable izazvati lančanu reakciju i promjenu drugih varijabli.²

Akademkinja Alica Wertheimer-Baletić navodi kako se u gotovo svim razvijenim zemljama, a i mnogim zemljama u razvoju, u cilju usmjeravanja razvoja i obnove stanovništva te vlastite održivosti, poduzimaju temeljito i sveobuhvatno razrađene mjere iz područja raznih politika. Njima se utječe na vitalne i gospodarske procese određene države, s krajnjim ciljem podizanja prirodnog prirasta. Također, tvrdi da je populacijska politika odgovor na konkretnu nastalu nepovoljnu demografsku situaciju u području sastavnica prirodnog kretanja stanovništva. Ovisno o postavljenim ciljevima usmjeravanja demografskih procesa, snazi djelovanja i učinkovitosti ciljanih pronatalitetnih aktivnosti i mjera, duljini i vremenu primjene propisanih mjera, država kroz različite političke akcije može ostvariti manju ili veću uspješnost populacijske politike. Uz to

¹ Wertheimer-Baletić A., (1982), Demografija – stanovništvo i ekonomski razvitak, Informator, Zagreb, (<https://hrcak.srce.hr/file/86991>), (datum pristupa: studeni 2022.)

² Hrvatska enciklopedija, (2021), mrežno izdanje, leksikografski zavod Miroslav Krleža, (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49504>) (datum pristupa: studeni 2022.)

navodi da većina zemalja zapadne, sjeverozapadne i južne Europe nema eksplicitne populacijske politike, a glavne pronatalitetne mjere, ako postoje, nazivaju se mjerama obiteljske politike, socijalne politike, fertilno – relevantne socijalne politike ili u najboljem slučaju, politike o stanovništvu. Obiteljska politika i populacijska politika međusobno su usko povezane, ali je populacijska politika u svom eksplicitnom obliku usmjerena posve određenom demografskom cilju (npr. povećanje stope rasta stanovništva, povećanje nataliteta), a obiteljska politika redovito naglašava kao svoj opći cilj poboljšanje kvalitete života obitelji.³ Stoga se mjere obiteljske politike kao što su dječji doplatci, porezne olakšice ili roditeljski dopusti, često podudaraju s mjerama populacijske politike pa možemo reći da obiteljska politika čini važnu komponentu populacijske politike.⁴ Zaključno, može se reći da je populacijska politika uspješno provedena ukoliko su ostvareni njezini dugoročni ciljevi čije ostvarenje uvelike ovisi o širem gospodarskom i socijalnom kontekstu. Također su populacijske politike jedinstvene za svaku državu, ovisno o njezinoj strukturi stanovništva, stoga će razvijene zemlje koje su suočene s demografskom recesijom imati različite politike od nerazvijenih zemalja s visokim prirodnim prirastom.

Populacijske politike možemo podijeliti u dvije skupine, na kvantitativnu populacijsku politiku i na kvalitativnu populacijsku politiku. Cilj kvantitativne populacijske politike je djelovati na stopu kretanja stanovništva, a pod nju ubrajamo sljedeće vrste populacijskih politika: ekspanzivnu (pronatalitetnu, i/ili imigracijsku), restriktivnu (denatalitetnu i/ili emigracijsku) i redistributivnu. Cilj kvalitativne populacijske politike je ojačati i obogatiti stanovništvo u društvenom i kulturnom smislu te pod nju spada eugenička populacijska politika.⁵

Ekspanzivna populacijska politika

Ekspanzivne populacijske politike primjenjuju se u zemljama zapadne i sjeverne Europe koje imaju jedne od najnižih stopa nataliteta u svijetu. Generalno, njihovim mjerama države nastoje poticati obitelji s više djece te na taj način osigurati veći prirodni prirast i pomladiti stanovništvo. U svom znanstvenom članku „Eksplicitna i implicitna politika u europskim zemljama“, akademkinja Alica Wertheimer-Baletić razmatra dvije vrste eksplicitne populacijske politike. Prvi

³ Wertheimer-Baletić A., (2005), Populacijska politika u razvijenim europskim zemljama, izvorni znanstveni članak, (<http://www.hazu.hr/~azrnic/eRad492/Rad492WertheimerB.pdf>) (datum pristupa: listopad 2022.)

⁴ Puljiz V., Zrinščak S., (2002), Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu, Sveučilište u Zagrebu, (<https://hrcak.srce.hr/file/47504>) (datum pristupa: listopad 2022.)

⁵ Hrvatski sabor, (2006), Nacionalna populacijska politika, Narodne novine (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_12_132_2957.html) (datum pristupa: listopad 2022.)

primjer ekspanzivne populacijske politike je Kraljevina Švedska koja je po svojim obilježjima implicitna, odnosno ne djeluje direktno na povećanje nataliteta stanovništva nego nastoji socijalnim politikama podignuti razinu blagostanja naroda te na taj način stimulirati obitelji da imaju više djece i smanjiti jaz između obitelji s jednim djetetom i više od dvoje djece. Za razliku od Švedske, Francuska uz pronatalitetnu ekspanzivnu populacijsku politiku koristi i imigracijsku kojom nastoji repatrijarizirati stanovništvo iz bivših francuskih kolonija, odnosno zemalja MAGREBA u razdoblju od 1950. do 1975. Nakon 1995. godine ta politika nije uspjela povećati natalitet, ali je djelovala na usporavanje njegova smanjivanja, preciznije rečeno, na ograničavanje djelovanja onih čimbenika koji uvjetuju pad nataliteta.⁶

Restriktivna populacijska politika

Ovom primarno socijalnom politikom nastoji se smanjiti prirodni prirast stanovništva destimulacijom rađanja djece. Karakterističan primjer restriktivne populacijske politike je Narodna Republika Kina u kojoj se od 1970-ih natalitet drastično smanjio, većinom kao posljedica nacionalne populacijske politike čiji je cilj ograničiti broj rođene djece po obitelji, kontrolirati rast populacije te na taj način potaknuti ekonomski rast države.⁷ Ovi tipovi populacijskih politika u primjeni su u većini azijskih i latinoameričkih država nakon Drugog svjetskog rata.⁸

Redistributivna populacijska politika

Cilj ove politike je organiziran i/ili politički „potican“ prerasmjestaj stanovništva, najčešće unutar granica vlastite države.⁸ Ovakva populacijska politika korištena je u drugoj polovici 20. stoljeća u Sovjetskom Savezu. Između 50-ih i 70-ih godina prošloga stoljeća zabilježen je pad broja stanovnika u ruralnim područjima SSSR-a i u sibirskoj regiji, dok je broj stanovnika u centralnim i gusto naseljenim europskim regijama rastao. U razdoblju između 1979. i 1984. godine zabilježena je redistribucija stanovništva prema sjevernim i istočnim dijelovima zemlje, što može

⁶ Wertheimer-Baletić A., (2006), Eksplicitna i implicitna populacijska politika u europskim zemljama, Izvorni znanstveni članak, (<https://hrcak.srce.hr/file/16719>) (datum pristupa: listopad 2022.)

⁷ Jiang Q., Li S., Feldman M.W., (2015), China's Population Policy at the Crossroads: Social Impacts and Prospects, Asian J Soc Sci, 41., 193.-218. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4657744/> (datum pristupa: listopad 2022.)

⁸ Hrvatski sabor, (2006), Nacionalna populacijska politika, Narodne novine (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_12_132_2957.html) (datum pristupa: listopad 2022.)

biti posljedica sovjetskih politika koje promoviraju migracije u sibirске regije i zaustavljaju ruralnu depopulaciju.⁹

Eugenička populacijska politika

Ovaj tip politike nema za cilj utjecati na kvantitativne značajke stanovništva, odnosno ne utječe na broj stanovnika, nego takvim politikama država želi podizati kvalitativne značajke stanovništva. Ovaj tip populacijske politike ostvaruje se kroz mjere zdravstvene, obrazovne i nekim mjerama ekonomske politike. Danas se takva politika u primjeni može prepoznati u Finskoj, dok je u povijesti poznata i zlouporaba eugeničke populacijske politike u moralno-etičkom smislu kao što je „rasna segregacija“ ili „rasno čišćenje“.¹⁰

2.1. Temeljna načela populacijske politike

Na temelju članka 80. Ustava Republike Hrvatske, Hrvatski sabor na sjednici 24. studenoga 2006., donio je Nacionalnu populacijsku politiku te su u trećem odlomku tog dokumenta navedena „Temeljna načela nacionalne populacijske politike“.

2.1.1. Poštivanje temeljnih ljudskih prava, dragovoljnost, slobodno i odgovorno roditeljstvo, ravnopravnost spolova

Moderna demokratska društva u koja spada i Republika Hrvatska moraju poštivati temeljna ljudska prava svih građana te ih ne smiju niti jednim zakonom ili odlukom ugroziti. U temeljna ljudska prava prvenstveno ubrajamo slobodu, jednakost i jednaka prava svakog čovjeka. Člankom 7 Ustava su sloboda, jednakost, nacionalne ravnopravnosti i ravnopravnosti spolova, mirotvorstvo, socijalne pravde, poštivanja prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavina prava i demokratskog višestranačkog sustava garantirane Ustavom Republike Hrvatske. Također, opću sliku zaštite ljudskih prava definira članak 14 Ustava kojim je uređeno da „svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu,

⁹ Rowland R.H., (2013), Regional population redistribution in the USSR: 1979-84, Soviet Geography, Routledge, (<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00385417.1986.10640644?journalCode=rege17>) (datum pristupa: listopad 2022.)

¹⁰ Hrvatski sabor, (2006), Nacionalna populacijska politika, Narodne novine (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_12_132_2957.html) (datum pristupa: listopad 2022.)

jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama.“¹¹

Ni jedan zakon, ni jedna rezolucija ili politička odluka ne smije ugroziti dosegnutu razinu temeljnih ljudskih prava. Nacionalna populacijska politika u općem, a poglavito u provedbenom segmentu, uvažava sva načela ljudskih prava. Poštivanje integriteta života i dostojanstva svake osobe ugrađeno je u Nacionalnu populacijsku politiku sukladno Ustavu Republike Hrvatske i preporukama iz Opće deklaracije o ljudskim pravima UN-a iz 1948.¹²

Također, slobodno i odgovorno roditeljstvo pridonosi ostvarivanju ciljeva Nacionalne populacijske politike. Svojim mjerama država nastoji ostvariti suradnju roditelja i obitelji s poslodavcima, lokalnom zajednicom i društvenim i državnim institucijama kako bi se potaknule obitelji na rađanje željenog potomstva. Ravnopravnost spolova mora biti očuvana u cijelosti u provođenjima mjera populacijske politike.

2.1.2. Pozitivno ozračje prema obitelji, braku i djeci

Nacionalna populacijska politika Republike Hrvatske posebnu pozornost posvećuje roditeljstvu, trudnicama i djeci. Ona uvažava načela kojima se afirmiraju obiteljske vrijednosti te promiče obitelj kao jedinstveni i nezamjenjivi fizički, socijalni, emocionalni, duhovni i gospodarski potencijal društva, uz stjecanje nove svijesti o obiteljskim potrebama i izazovima te prepoznaje potrebu sagledavanja obitelji i djece kao jamstva društvenog razvoja i opstanka. Mjerama populacijske politike nastoji se osnažiti i produbiti odnos između obitelji i lokalne zajednice i gospodarstva preko zajedničkog djelovanja obitelji i formalnih i neformalnih institucija. Također se tim mjerama nastoji osnažiti javna svijest o obitelji kao središtu društva, njezinim potrebama i izazovima kojima je izložena danas i usmjeriti intervencije društva u pravcu stvaranja okružja naklonjena obitelji i djeci. Obitelj se ohrabruje u izgradnji vlastitih resursa u pravcu svladavanja svakodnevnih izazova. Razvoj institucionalnih i vaninstitucionalnih usluga namijenjenih obitelji i djeci uvelike može pomoći u provođenju mjera Nacionalne populacijske politike.¹²

¹¹ Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (b.d.), Zaštita i promicanje ljudskih prava <https://pravamanjina.gov.hr/zastita-i-promicanje-ljudskih-prava/597> (datum pristupa: studeni 2022.)

¹² Hrvatski sabor, (2006), Nacionalna populacijska politika, Narodne novine (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_12_132_2957.html) (datum pristupa: listopad 2022.)

2.2. Populacijske politike Hrvatske

Nakon Drugog svjetskog rata u FNR Jugoslaviji se dogodio svojevrsni „baby boom“ te je u razdoblju između dva popisa stanovništva, prijeratne 1931. i poslijeratne 1948., broj stanovnika usprkos ratnim stradanjima porastao za čak 9,1 %, ali je zanimljivo u istom razdoblju broj stanovnika u Narodnoj Republici Hrvatskoj pao za 0,39 %.¹³ Stoga je područje Hrvatske jedino u bivšoj FNR Jugoslaviji bilježilo pad broja stanovnika što nije zabrinjavalo tadašnju vlast. Do 90-ih godina prošloga stoljeća u bivšoj Jugoslaviji je bilježen veoma nizak ili negativni prirodni prirast i broj stanovnika je blago rastao na području cijele države, kao i na području Hrvatske. Zbog te činjenice gotovo pola stoljeća nije postojala jasna, konzistentna i eksplicitna populacijska politika te definiranje takve politike nije predstavljalo potrebu tadašnjoj vlasti. Najčešće se radilo o tako zvanim elementima populacijske politike ugrađenima u različita područja ljudske djelatnosti.¹⁴

90-ih godina prošloga stoljeća i nakon Domovinskog rata na području Republike Hrvatske se uočavaju brojni negativni demografski trendovi kao što su usporavanje porasta stanovništva, opadanje nataliteta, negativni prirodni prirast, negativna migracijska bilanca i ukupno starenje stanovništva. Stoga se javlja jasna potreba za definiranjem populacijske politike čijim bi se mjerama dugoročno ti negativni trendovi trebali zaustaviti ili preokrenuti kako bi država mogla ekonomski, gospodarski i socijalno prosperirati. U želji postizanja tog cilja je Sabor Republike Hrvatske početkom 1996. usvojio „Nacionalni program demografskog razvitka Republike Hrvatske“.

Tim programom su postavljeni ciljevi provedbe ekspanzivne, odnosno pronatalitetne i imigracijske populacijske politike, kombiniranih s mjerama redistributivne populacijske politike. Temeljna mjera je trebala poticati savjesno i odgovorno roditeljstvo, koje bi država podupirala brojnim poticajnim mjerama te su predviđene brojne mjere pronatalitetnog karaktera poput pronatalitetnih kredita, poreznih olakšica, dodjele dionica, dječji i obiteljski dodatak, pomoć države oko troškova školovanja i besplatnih knjiga. Tim programom je u budućnosti planirana zdravstvena zaštita sve djece bez plaćanja participacije i oslobađanje participacije za zdravstvenu

¹³ Šimek-Škoda K., (1949), Popis stanovništva Jugoslavije godine 1948., Hrvatski geografski glasnik, Vol. 11.-12. No. 1. (<https://hrcak.srce.hr/56384>) (datum pristupa: studeni 2022.)

¹⁴ Milinković D., (1996), Populacijska politika, pregledni znanstveni članak, (<https://hrcak.srce.hr/file/291886>), (datum pristupa: studeni 2022.)

zaštitu obitelji s troje i više djece. Uz navedeni skup pronatalitetnih mjera, predložene su i mjere koje će pozitivno utjecati na migracijsku bilancu i smanjiti iseljavanje stanovništva s područja Hrvatske te poticati povratak iseljenog stanovništva i integrirati povratnike u gospodarski sustav.¹⁵

Hrvatski demograf Instituta društvenih znanosti Dražen Živić tvrdi sljedeće: „Načela i mjere koje je taj program predvidio, premda su izrađeni prema visokim teorijskim i empirijskim standardima (poticajne) populacijske politike, osuđeni su na neuspjeh svjesnim okolnostima od dva temeljna polazišta svake nacionalne politike usmjerene prema stanovništvu: prvo, mjere su provedene parcijalno, i drugo, njihova primjena bila je vrlo kratka (tek 3 do 4 godine) pa one, zapravo, i nisu mogle polučiti pozitivne rezultate.“¹⁶ Prema njegovim tvrdnjama, Republika Hrvatska je izgubila deset dragocjenih godina u pokušaju prevladavanja negativnih demografskih trendova i posljedično s tim bila je suočena s pojačanom i ubrzanom depopulacijom.

Zbog navedenih činjenica, 2006. je donesena cjelovita i sveobuhvatna Nacionalna populacijska politika koja donosi temeljito razrađene mjere iz područja socijalne, gospodarske, stambene, obrazovne, pravne, financijske, porezne i drugih politika koje u cilju imaju usmjeriti razvoj i obnovu stanovništva. One su ugrađene u razna zakonska rješenja i provedbene akte te autori Nacionalne populacijske politike pretpostavljaju da će država kroz razne političke akcije, ovisno o duljini trajanja i jačini propisanih mjera, polučiti veću ili manju uspješnost provedbe ciljeva populacijske politike.¹⁷

Postizanje tih općih ciljeva željelo se ostvariti u prvom redu povećanjem nataliteta u dužem razdoblju i održavanjem stope nataliteta višom od mortaliteta, odnosno pozitivnim prirodnim prirastom. Također, željela se provoditi redistributivna populacijska politika na način da se zaustavi gomilanje stanovništva u velikim urbanim sredinama poput velikih regionalnih gradova (Zagreb, Rijeka, Osijek i Split) te da se donesu mjere u svrhu naseljavanja i zaustavljanja iseljavanja ruralnih sredina u kojima je stopa prirodnog prirasta viša. To se željelo postići planskim i selektivnim naseljavanjem u rijetko naseljene regije i manja naselja i migracijom radne snage, čime se željelo rasteretiti velike urbane aglomeracije i stvoriti nove razvojne jezgre u zaostalim

¹⁵ Milinković D., (1996), Populacijska politika, pregledni znanstveni članak, (<https://hrcak.srce.hr/file/291886>), (datum pristupa: studeni 2022.)

¹⁶ Živić D., (2007), Nacionalna populacijska politika, Revija za socijalnu politiku, Vol. 14 No. 2 (<https://hrcak.srce.hr/file/47919>) (datum pristupa: prosinac 2022.)

¹⁷ Hrvatski sabor, (2006), Nacionalna populacijska politika, Narodne novine (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_12_132_2957.html) (datum pristupa: listopad 2022.)

područjima, što je usko vezano uz prostorno planiranje. Pozitivnim imigracijskim tipom ekspanzivne politike želi se potaknuti povratak hrvatskog iseljeništva.

Skup mjera Nacionalne populacijske politike podijeljen je u sedam tematskih cjelina: Održivi gospodarski razvoj, temeljne i razvojne pretpostavke, Sustav obiteljskih potpora, Porezne olakšice, Usklađivanje obiteljskog i poslovnog života, Skrb o djeci, Zdravstvena zaštita majke i djeteta te na kraju Senzibilizacija i informiranje. U dokumentu je također navedeno da se tim skupom mjera u konačnici želi usmjeriti kretanje hrvatskog stanovništva u željenom pravcu te da će mjere dati učinak kroz dvadesetak do tridesetak godina. Do danas nije donesen noviji dokument koji sadrži nove i modificirane mjere populacijske politike obzirom na trenutno demografsko stanje u Republici Hrvatskoj.

2.3. Demografsko stanje i promjene u strukturi stanovništva Republike Hrvatske

Broj stanovnika u nekoj državi ili na nekom prostoru moguće je odrediti jedino sustavnim prebrojavanjem, odnosno evidentiranjem sveukupne populacije nekog područja. U cilju konstruiranja sveukupne demografske slike u Republici Hrvatskoj se svakih 10 godina od 1991. godine provodi popis stanovništva koji se smatra najvažnijim izvorom podataka o populaciji. Tim popisom bilježe se svi stanovnici zatečeni na mjestu stalnog boravka u trenutku popisa te ga provode tijela državne uprave. Prema koncepciji stalnog (*de iure*) stanovništva, popisuju se sve osobe prema mjestu stalnog boravka, bez obzira na to jesu li u kritičnom trenutku prisutne.¹⁸ Na taj način moguće je svake godine procijeniti broj stanovnika u Hrvatskoj. Podatke o procjenama broja stanovnika u Hrvatskoj moguće je pronaći u Statističkim ljetopisima (2005.-2021.) Državnog zavoda za statistiku.¹⁹ Navedeni podatci prikazani su u tablici 1.

¹⁸ Lesikografski zavod Miroslav Krleža (b.d.), stanovništvo <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=57806> (datum pristupa: siječanj 2023.)

¹⁹ Državni zavod za statistiku (2023), Arhiva https://web.dzs.hr/Hrv/Archive/arh_stat_info.htm (datum pristupa: siječanj 2023.)

Tablica 1. Broj stanovnika u Republici Hrvatskoj prema godinama (2005.-2021.)

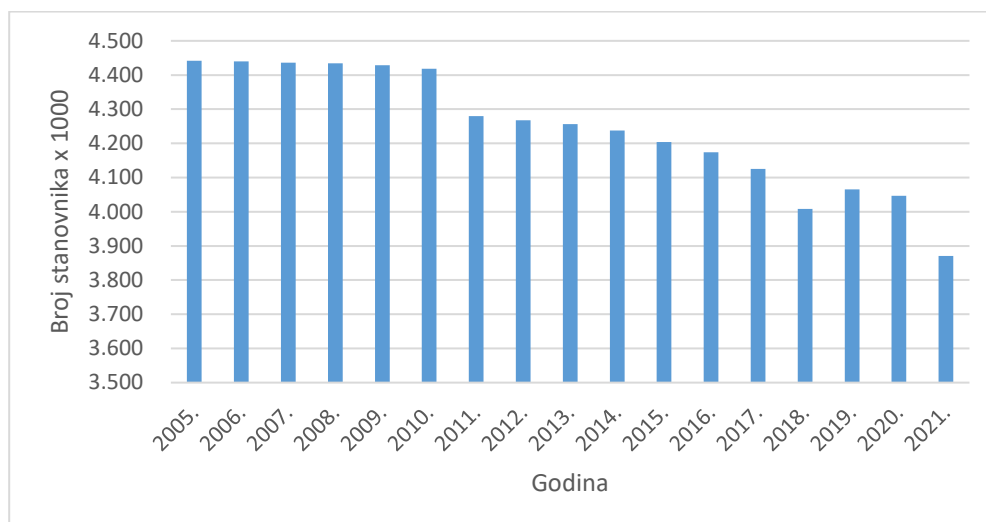
Godina	Broj stanovnika (u tisućama)
2005.	4 442
2006.	4 440
2007.	4 436
2008.	4 434
2009.	4 429
2010.	4 418
2011.	4 280
2012.	4 268
2013.	4 256
2014.	4 238
2015.	4 204
2016.	4 174
2017.	4 125
2018.	4 008
2019.	4 065
2020.	4 047
2021.	3 871

Izvor: Djelo autora prema https://web.dzs.hr/Hrv/Archive/arh_stat_info.htm

(datum pristupa: siječanj 2023.)

Kretanje broja stanovnika prikazano je na grafikonu 1 prema podacima iz tablice 1.

Grafikon 1. Broj stanovnika u Republici Hrvatskoj prema godinama (2005.-2021.)

Izvor: Djelo autora prema https://web.dzs.hr/Hrv/Archive/arh_stat_info.htm

(datum pristupa: siječanj 2023.)

U razdoblju od 2005. do 2010. broj stanovnika stagnira, dok od 2010. počinje blagi pad broja stanovnika, koji je u konstantnom padu do 2018. kada se uočava blagi porast broja stanovnika u toj godini te nakon 2019. naglo opada do danas. Zaključno, u razdoblju između dva popisa stanovništva 2011. i 2021. u Hrvatskoj živi 409 tisuća ljudi manje. Na ukupan broj stanovnika utječu prirodni procesi kao što su natalitet i mortalitet te prostorni procesi poput migracija.

Natalitet je broj rođene djece na određenome području u godini dana. Opća stopa nataliteta ili koeficijent nataliteta govori o intenzitetu rađanja na određenome području i računa se kao broj živorođene djece podijeljen s ukupnim stanovništvom i pomnožen s tisuću te se izražava u promilima (‰).²⁰

Mortalitet je broj umrlih u godini dana na nekom prostoru te se stopa mortaliteta, slično natalitetu računa kao broj umrlih na 1000 stanovnika, bez mrtvorodene djece. Stope nataliteta i mortaliteta računaju se prema formuli 1.

²⁰ Lesikografski zavod Miroslav Krleža (b.d.), natalitet <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=43078> (datum pristupa: siječanj 2023.)

Formula 1. Izračun stope nataliteta ili mortaliteta

$$\text{Stopa nataliteta ili mortaliteta (\%)} = \frac{\text{Broj rođenih ili umrlih}}{\text{Broj stanovnika}} * 1000$$

Za razvijene zemlje karakteristične su niske stope rodosti i smrtnosti. Razlika između broja umrlih i broja živorođenih naziva se prirodni priraštaj te se također izražava stopom, u odnosu na 1000 stanovnika. Stope nataliteta i mortaliteta te prirodni priraštaj u Republici Hrvatskoj prikazane su u tablici 2.²¹

Tablica 2. Stope nataliteta, mortaliteta i prirodnog prirasta u razdoblju od 2005. do 2021.

Godina	Stopa nataliteta (%)	Stopa mortaliteta (%)	Prirodni prirast (%)
2005.	9,6	11,7	-2,1
2006.	9,3	11,3	-2,0
2007.	9,5	11,8	-2,4
2008.	9,9	11,8	-1,9
2009.	10,1	11,8	-1,8
2010.	9,8	11,8	-2,0
2011.	9,4	11,6	-2,2
2012.	9,8	12,1	-2,3
2013.	9,4	11,8	-2,5
2014.	9,3	12,0	-2,7
2015.	8,9	12,9	-4,0
2016.	9,0	12,3	-3,3
2017.	8,9	13,0	-4,1
2018.	9,0	12,9	-3,9
2019.	8,9	12,7	-3,9
2020.	8,9	14,1	-5,2
2021.	9,4	16,1	-6,7

²¹Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2021.), Prirodno kretanje 2020. https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2021/08/PRIRODNO_KRETANJE_2020_30082021_.pdf (datum pristupa: siječanj 2023.)

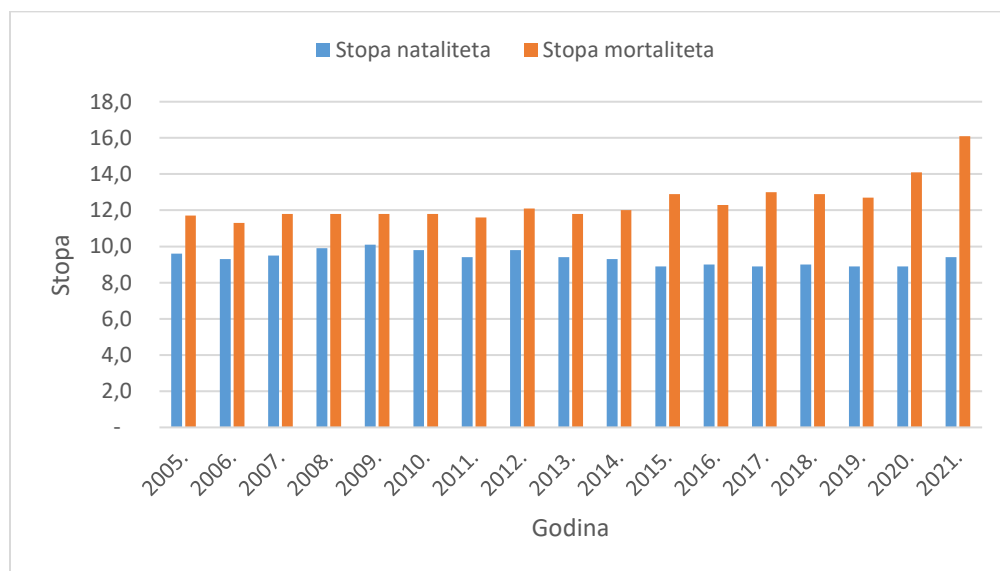
Izvor: Djelo autora prema

https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2021/08/PRIRODNO_KRETANJE_2020_30082021_.pdf

(datum pristupa: siječanj 2023.)

Kretanje stopa nataliteta i stopa mortaliteta iz podataka iz Tablice 2 prikazana su na Grafikonu 2.

Grafikon 2. Stope nataliteta, mortaliteta i prirodnog prirasta u razdoblju od 2005. do 2021.

Izvor: Djelo autora prema

https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2021/08/PRIRODNO_KRETANJE_2020_30082021_.pdf

(datum pristupa: siječanj 2023.)

Iz podataka iz tablice 2 uočava se konstantan negativan prirodni prirast stanovništva, odnosno broj rođenih stanovnika u određenoj godini manji je od broja umrlih te je 2021. uočen rekordni negativni prirodni prirast koji iznosi -6,7 %. Konstantan negativan prirodni prirast za posljedicu može imati smanjenje broja stanovnika u državi prirodnim putem što se može negativno odraziti na ekonomski i gospodarski razvoj. S Grafikonu 2 je vidljivo da je stopa mortaliteta u razdoblju od 2005. do 2014. nepromijenjena te se 2020. i 2021. uočava porast mortaliteta vjerojatno uzrokovan pandemijom SARS-CoV-2 virusa. S istog grafikona uočava se da je natalitet također

neznatno nepromijenjen u razdoblju od 2005. do 2014., dok je od 2014. do danas natalitet u blagom padu.

Migracije

Migracije se definiraju kao prostorna pokretljivost stanovništva, odnosno promjene mjesta stalnog prebivanja pojedinca ili društvenih skupina. U jednoj podjeli one se dijele na stalne u kojima se mjesto boravka konačno mijenja te privremene u kojima se mjesto boravka mijenja na određeno vrijeme. Dodatno, privremene migracije se dijele na sezonske u kojima se odlasci i povratci migranata odvijaju u godišnjim ciklusima te na redovite dnevne ili tjedne migracije. Obzirom na promjenu mjesta boravka migracije se mogu odvijati unutar granica iste države i tada govorimo o unutarnjim migracijama, a ukoliko se migracijama prelazi državna granica radi se o vanjskim migracijama. Prema broju sudionika migracije se dijele na obiteljske, migracije plemena, naroda ili društvenih skupina.

Migracije se izražavaju migracijskim saldom, neto migracijom ili migracijskom bilancom koja je razlika između doseljenih ljudi na neko geografsko područje (imigracije) i odseljenih s istog područja (emigracije). Za analizu u ovome radu preuzeti su s web stranica Državnog zavoda za statistiku podatci o vanjskim migracijama stanovništva u Republici Hrvatskoj, odnosno koliko se u pojedinoj godini ljudi doselilo i iselilo iz države, u razdoblju od 2010. do 2021. godine. Ti podatci su prikazani u Tablici 3.

Tablica 3. Migracijski podatci stanovništva u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2010. do 2021.

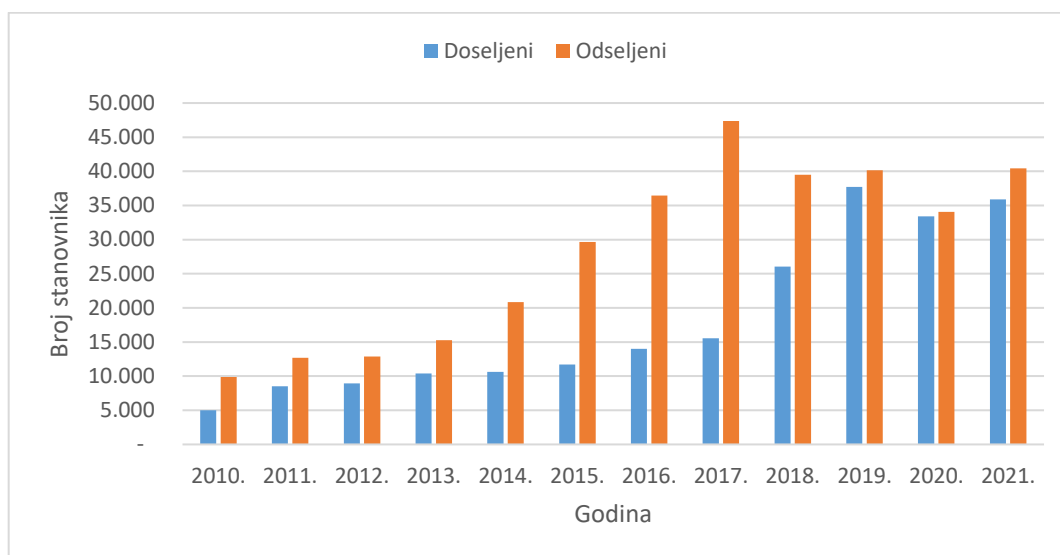
Godina	Doseljeni	Odseljeni	Migracijski saldo
2010.	4 985	9 860	-4 875
2011.	8 534	12 699	-4 165
2012.	8 959	12 877	-3 918
2013.	10 378	15 262	-4 884
2014.	10 638	20 858	-10 220
2015.	11 706	29 651	-17 945
2016.	13 985	36 436	-22 451
2017.	15 553	47 352	-31 799
2018.	26 029	39 515	-13 486
2019.	37 726	40 148	-2 422
2020.	33 414	34 046	-632
2021.	35 912	40 424	-4 512

Izvor: Djelo autora prema <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29030>

(datum pristupa: veljača 2023.)

Prema podacima o doseljenom i odseljenom stanovništvu u Republiku Hrvatsku iz Tablice 3 konstruiran je Grafikon 3.

Grafikon 3. Broj odseljenih i doseljenih stanovnika na područje Republike Hrvatske u razdoblju od 2010. do 2021.

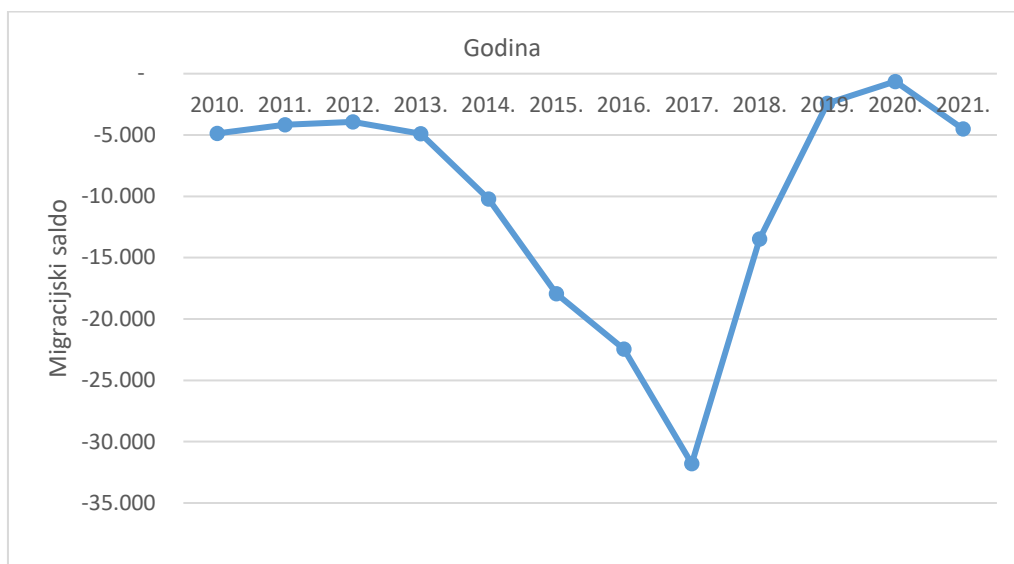
Izvor: Djelo autora prema <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29030>

(datum pristupa: veljača 2023.)

U razdoblju od 2010. do 2017. uočava se konstantan rast iseljavanja stanovništva iz Republike Hrvatske te 2017. taj rast doseže svoj vrhunac, vjerojatno zbog ulaska Hrvatske u Europsku Uniju i lakšeg zaposlenja u razvijenijim državama Europe. Te godine iz države se iselilo najviše ljudi do sada, čak 47 tisuća, što je više od broja iseljenih u 2010., 2011., 2012. i 2013. zajedno. To za posljedicu može imati smanjenje broja zaposlenih u raznim sektorima proizvodnje, ali također može utjecati i na smanjenje broja nezaposlenih zato što se određeni broj ljudi iseli iz države u nadi za pronalaskom zaposlenja u drugim državama. Nakon 2017. broj emigracija se smanjuje i održava konstantnim, između 35 i 40 tisuća. Najveći broj ljudi odlazi u razvijenije zemlje Europske unije, dok manji postotak odlazi u ostale europske i svjetske države.

Broj doseljenih stanovnika u Republiku Hrvatsku u stalnom je rastu od 2010. do 2019., ali taj rast nije toliko velik kao broj odseljenih. U državu imigriraju najviše stanovnici slabije razvijenih europskih zemalja koje nisu članice Europske unije. Razliku između doseljenih i odseljenih u istoj godini moguće je prikazati migracijskim saldom prikazanim u Tablici 3, odnosno na Grafikonu 4.

Grafikon 4. Migracijski saldo u Republici Hrvatskoj u razdoblju do 2010. do 2021.

Izvor: Djelo autora prema <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29030>

(datum pristupa: veljača 2023.)

U cijelom promatranom periodu migracijski saldo u Republici Hrvatskoj ima negativni predznak, što se može negativno odraziti na gospodarstvo i cjelokupno stanje u državi obzirom da se smanjuje broj radne snage koja odlazi u druge razvijenije zemlje u potrazi za boljim životnim uvjetima, dok istovremeno ne dolaze ljudi koji bi ih zamijenili. Također, to može predstavljati velike poteškoće u ekonomskom razvitku države ukoliko se pokaže potreba za otvaranjem velikog broja radnih mjesta.

Zaposlenost

Zaposlene osobe su sve one koje obavljaju neki vid posla ili djelatnosti za sebe ili su plaćeni da bi obavljali taj posao za nekoga drugoga, što je radna aktivnost za zaradu.²² Prema kriteriju zaposlenosti, stanovništvo neke države dijelimo na aktivno stanovništvo, odnosno ukupan broj radno sposobnog stanovništva koje je u mogućnosti obavljati bilo kakav oblik djelatnosti i radno

²² Lesikografski zavod Miroslav Krleža (b.d.), zaposlenost <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=66883>
(datum pristupa: veljača 2023.)

neaktivno stanovništvo koje uključuje umirovljenike i djecu. Aktivno stanovništvo se dalje dijeli na zaposlene, bilo u javnom ili privatnom sektoru i nezaposlene. Osoba ulazi u kategoriju zaposlenih zapošljavanjem kod poslodavca te su njihova prava regulirana kolektivnim ugovorima, zakonodavstvom države i međunarodnim konvencijama. Iz kategorije zaposlenih se izlazi otkazom, umirovljenjem ili smrću. Po svome trajanju zaposlenost može biti trajna ili povremena, na određeno ili neodređeno vrijeme, s punim ili skraćenim radnim vremenom.

Jedan od važnijih ekonomskih ciljeva bilo koje države je postići visoku razinu zaposlenosti kako bi se održao ili povećao ekonomski, socijalni i politički prosperitet države i društva. Broj zaposlenih određuje ponuda i potražnja na tržištu rada, koja je tijekom vremena vrlo promjenjiva zato što neki poslovi postaju manje ili više traženi nego što su prije bili. Na odnos ponude i potražnje utječu razni čimbenici, kao što su tehnološki razvoj i ciklička smjena gospodarskog rasta i recesije.²³

Podatci o broju aktivnih stanovnika, odnosno broju zaposlenih i nezaposlenih u razdoblju od 2010. do 2021. godine preuzeti su s mrežnih stranica Državnog zavoda za statistiku. Broj nezaposlenih u svakoj godini je Državni zavod za statistiku preuzeo od Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Zaposlene osobe su definirali kao sve one osobe koje su zasnovala radni odnos s poslodavcem na neodređeno ili određeno vrijeme, neovisno o duljini radnog vremena i vlasništvu pravne osobe. Dodatan uvid u stanje zaposlenosti u Republici Hrvatskoj daje stopa registrirane nezaposlenosti koja je definirana kao odnos nezaposlenih prema ukupnome stanovništvu. Navedeni podatci prikazani su u Tablici 4.

²³ Lesikografski zavod Miroslav Krleža (b.d.), zaposlenost <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=66883> (datum pristupa: veljača 2023.)

Tablica 4. Podatci o zaposlenosti u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2010. do 2021.

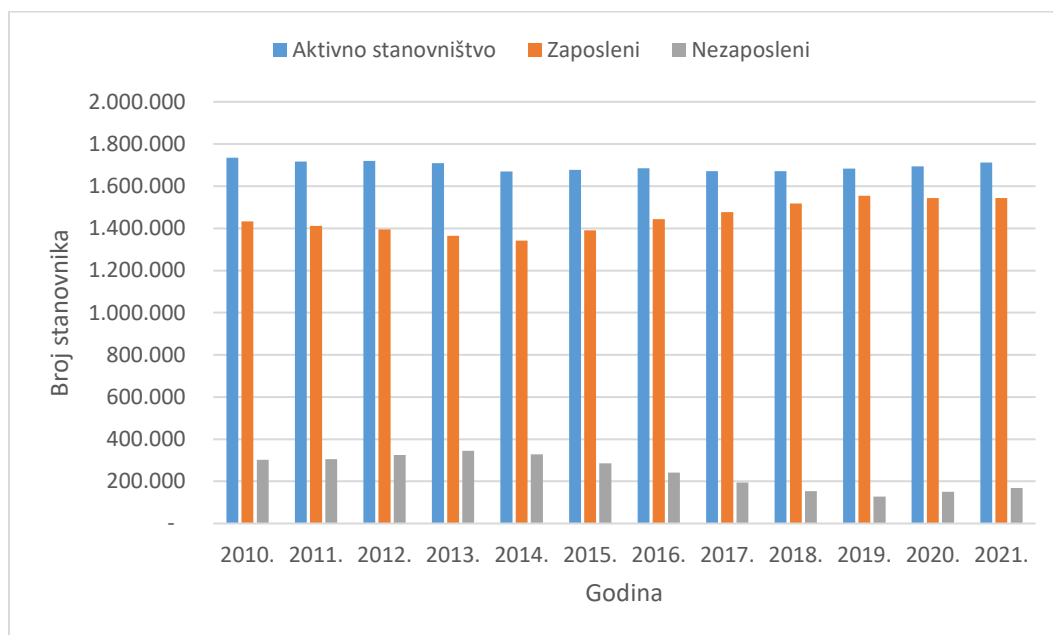
Godina	Aktivno stanovništvo	Ukupno zaposlenih	Nezaposleni	Stopa registrirane nezaposlenosti (%)
2010.	1 734 879	1 432.454	302 425	17,4
2011.	1 716 571	1 411.238	305 333	17,8
2012.	1 719 440	1 395.116	324 324	18,9
2013.	1 709 410	1 364.298	345 112	20,2
2014.	1 670 336	1 342 149	328 187	19,6
2015.	1 676 908	1 391 002	285 906	17,0
2016.	1 685 001	1 443 141	241 860	11,6
2017.	1 670 799	1 476 832	193 967	11,6
2018.	1 671 122	1 517 580	153 542	9,2
2019.	1 683 178	1 555 068	128 110	7,6
2020.	1 694 693	1 543 869	150 824	8,9
2021.	1 712 653	1 543 869	168 784	8,0

Izvor: Djelo autora prema <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>

(datum pristupa: ožujak 2023.)

Prema podacima o aktivnom stanovništvu, broju zaposlenih i nezaposlenih iz Tablice 4 konstruiran je Grafikon 5.

Grafikon 5. Kretanje broja zaposlenih i nezaposlenih u periodu od 2010. do 2021.

Izvor: Djelo autora prema <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>

(datum pristupa: ožujak 2023.)

Iz Grafikona 5 je vidljivo da broj aktivnog stanovništva u promatranom razdoblju većinom stagnira i ne uočavaju se značajne promjene te sastavnice. U razdoblju od 2010. do 2014. uočava se blagi pad broja zaposlenih i posljedično s time od 2010. do 2013. raste broj nezaposlenih. Od 2014. do 2019. broj zaposlenih je u blagom porastu, dok broj nezaposlenih u istom razdoblju blago opada. U razdoblju SARS-CoV-2 pandemije broj zaposlenih i nezaposlenih se ne mijenja značajno.

3. SEKTOR INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Gospodarstvo definiramo kao znanost ili ljudsku djelatnost koja se bavi proučavanjem zadovoljenja materijalnih želja i potreba ljudi, a čine ga proizvodnja, razmjena i potrošnja. Gospodarske djelatnosti poput podjele rada, razmjene, organizacije proizvodnje i upravljanja čine temelj društvenog života.²⁴ Gospodarstvo se dijeli na primarni, sekundarni, tercijarni i kvartarni sektor. Pod primarnim sektorom ubrajamo poljoprivredu, šumarstvo i ribarstvo, odnosno sve ekstraktivne djelatnosti u kojima se proizvodi dobivaju uzgajanjem ili vađenjem iz zemlje te se dalje koriste u svom prirodnom, neobrađenom obliku. Takvi proizvodi su biljnog ili životinjskog podrijetla, poput žitarica, drveća, goveda i tako dalje. Svaka daljnja prerada tih i sličnih dobara spada u sekundarni, odnosno prerađivački sektor gospodarstva u kojemu se najviše ističu industrija i rudarstvo. Ovaj rad se bavi sekundarnim sektorom gospodarstva, odnosno industrijom kao važnim dijelom sekundarnog sektora gospodarstva Republike Hrvatske u cijelosti.

Alka Obadić, profesorica na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu naglašava da se prilikom poticanja bržeg razvoja industrijskog sektora ne smije zapostaviti razvitak drugih sektora te da bi cilj svake moderne i suvremene zemlje trebao biti maksimizirati ekonomski rast. U tom procesu nastoji se ostvariti što veća stopa rasta proizvodnje te pretpostavlja da će to pridonijeti ostvarivanju ostalih ciljeva i zadataka razvitka kao što su povećanje zaposlenosti, utjecaj na porast proizvodnosti rada i efikasnost kapitala, razvitak ekonomskih odnosa s inozemstvom, zadovoljavanje svih oblika potrošnje, strukturno usklađivanje privrede, rješavanje pitanja regionalnog razvitka, postizanje političke stabilnosti i međunarodnog ugleda zemlje. Alka Obadić zaključuje da se razvojem industrije zapošljavanje ne širi samo u industriji nego se multiplikativnim efektima širi i u brojne druge sektore, uključujući i povećanje mogućnosti na područjima uslužnog sektora.²⁵

„Industrija se može definirati kao gospodarske aktivnosti koje imaju za cilj korištenje i transformaciju prirodnih resursa koji su, s jedne strane sirovine, a s druge, izvori energije za

²⁴ Lesikografski zavod Miroslav Krleža (b.d.), gospodarstvo, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=22812> (datum pristupa: veljača 2023.)

²⁵ Obadić A. (2001), Značaj industrije za gospodarski razvitak, pregledni članak (<https://hrcak.srce.hr/file/45150>) (datum pristupa: veljača 2023.)

proizvodnju dvije vrste proizvoda: prvi su poluproizvodi koji se koriste za proizvodnju drugih proizvoda, dok su drugi proizvodi već pripremljeni za krajnju potrošnju.²⁶ Postoje razne podjele industrije, odnosno klasifikacije prema različitim segmentima, stoga se industrije dijele prema proizvodnom procesu, prema količini sirovina, prema stupnju razvoja, prema veličini ili prema vrsti proizvoda.²⁰ Kako bi se u Republici Hrvatskoj postigla jednoznačna podjela industrije, usklađena s međunarodnom i europskom praksom i standardima, 2007. donesena je Nacionalna klasifikacija djelatnosti – NKD kojom je industrija podijeljena na pet djelatnosti:²⁷

- Rudarstvo
- Prerađivačka industrija
- Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija
- Opskrba vodom: uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša
- Građevinarstvo

Tom podjelom se služi Državni zavod za statistiku u sakupljanju, analizi i prikazivanju podataka. Ovaj rad se bazira na sektoru prerađivačke industrije.

Prerađivačka industrija je u NKD iz 2007. definirana kao „fizička ili kemijska transformacija materijala, tvari ili sastojaka u novi proizvod, iako to ne može biti jedini i univerzalni kriterij za definiranje prerađivačke industrije. Materijali, tvari ili sastojci koji se transformiraju su sirovine koje nastaju kao proizvod poljoprivrede, ribarstva, šumarstva, rudarstva i vađenja te drugih prerađivačkih djelatnosti. Velike promjene, obnavljanje ili rekonstrukcija proizvoda općenito se smatraju prerađivačkom industrijom. Rezultat prerađivačkog procesa jest proizvod koji može biti gotov u smislu da je spreman za uporabu ili konzumiranje, ili polugotov proizvod koji je input za daljnju preradu.“²⁸

²⁶ Thpanorama (b.d.), 20 najvažnijih vrsta industrije <https://hr.thpanorama.com/articles/cultura-general/los-20-tipos-de-industrias-ms-importantes.html> (datum pristupa: veljača 2023.)

²⁷ Odluka o nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti 2007. – NKD 2007., Narodne novine br. 50/2007 (2007.) https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_06_58_1870.html (datum pristupa: veljača 2023.)

²⁸ E-Obrt (b.d.), NKD 2007. s objašnjenjima https://e-obrt.gov.hr/dokumenti/nkd2007_s_objasnjenjima.pdf (datum pristupa: veljača 2023.)

3.1. Obilježja industrijske proizvodnje u Republici Hrvatskoj

Sektor prerađivačke industrije sadrži mali udio u BDP-u Republike Hrvatske, oko 10 %, dok veći dio BDP-a imaju uslužne djelatnosti poput turizma. Najveći udio u industrijskoj proizvodnji ima upravo sektor prerađivačke industrije. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, taj udio je 2022. godine iznosio 83,81 %. U sektoru prerađivačke industrije najviše se ističe sektor prehrambenih proizvoda koji ima udio 15,6 % u ukupnoj industrijskoj proizvodnji, a prate ga proizvodnja gotovih metalnih proizvoda s 8,54 %, proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda s 6,65 %, farmaceutska industrija s 5,62 % i proizvodnja proizvoda od gume i plastike s 5,63 %²⁹.

Prehrambena industrija u Republici Hrvatskoj, osim svog visokog udjela u ukupnom BDP-u, također ima značajan udio u zaposlenosti i izvozu, stoga ona može poticati rast i razvoj ostalih ekonomskih sektora, ponajviše turizma. Neizravni učinci prehrambene industrije na ekonomski rast su potrošnja i usluga hrane i pića koja kroz intermedijarnu potrošnju izravno utječe na sektor poljoprivredne proizvodnje te na taj način potiče i promet primarnog sektora gospodarstva. Republika Hrvatska ima jedan od najvećih udjela prehrambene industrije u ukupnoj industrijskoj proizvodnji u usporedbi s ostalim članicama Europske Unije. To ne znači da je u ostalim zemljama sektor proizvodnje hrane i pića nebitan i zanemaren, nego su uz njega razvijeni i ostali sektori industrijske proizvodnje koji u većem udjelu sudjeluju u stvaranju dodane vrijednosti³⁰. Prehrambenu industriju čine većinom mala i srednje velika poduzeća, koja su najrazvijenija na području Gada Zagreba, Zagrebačke županije i u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, odnosno Osječko-baranjskoj županiji. Najveće ostvarene prihode prema podacima iz 2016. ostvarili su Vindija, Dukat, Podravka, mesna industrija braće Pivac, PIK Vrbovec, Kraš i tako dalje.³¹

U svrhu pronalaženja industrijskih sektora koji imaju najveću perspektivu za daljnji rast i razvoj te od kojih se očekuje veliki doprinos općenitom gospodarskom rastu, 2014. Ministarstvo gospodarstva predstavilo je industrijsku strategiju Republike Hrvatske za razdoblje od 2014. do

²⁹ Državni zavod za statistiku (2022), Indeks obujma industrijske proizvodnje te indeksi zaliha, zaposlenih osoba i proizvodnosti rada u industriji u lipnju 2022. <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29292> (datum pristupa: veljača 2023.)

³⁰ Buturac G., (2018), Perspektive Razvoja industrije hrane i pića u međunarodnom okruženju: slučaj Hrvatske, izvorni znanstveni rad, <https://hrcak.srce.hr/file/293415> (datum pristupa: veljača 2023.)

³¹ Leksikografski zavod Miroslav Krleža (15. lipnja 2022.), Prehrambena industrija <https://tehnika.lzmk.hr/prehrambena-industrija/> (datum pristupa: veljača 2023.)

2020. Detaljnom analizom strukturnih industrijskih pokazatelja uočeno je da su ključne izravne i neizravne odrednice rasta industrije: produktivnost rada, investicije u fiksni kapital, udio visokoobrazovane radne snage, ulaganje u istraživanje i razvoj te na kraju izvoz. Sukladno navedenim odrednicama, postavljena su četiri ključna područja industrijske strategije: stvaranje stabilnog investicijskog okruženja, poticanje strateške suradnje industrije i sustava obrazovanja, znanosti i tehnologije, restrukturiranje javne uprave i na kraju razvoj tržišta kapitala kroz alternativne izvore financiranja. Također su uočeni i glavni uzročnici rastućih negativnih trendova industrijskog sektora, kao što su nepovoljno institucionalno okruženje, odnosno nedovoljno učinkovita javna uprava, korupcija, pravna nesigurnost, nerazumljivi propisi i slično. Ostali negativni čimbenici su premalo inozemnih izravnih ulaganja u industriju, otežan pristup tržištima kapitala i visoka cijena kapitala, kao i obrazovni čimbenici poput premalog udjela visokoobrazovane radne snage te nedovoljno ulaganja u istraživanje i razvoj.³²

3.2. Analiza rasta i pada industrijske proizvodnje u Republici Hrvatskoj

Na području Republike Hrvatske proces industrijalizacije započeo je u drugoj polovici 20. stoljeća, kao i u ostatku socijalističkih zemalja, razvojem teške industrije kao na primjer metalurgije. Industrijalizacija se definira kao prelazak dominantno agrarnih gospodarstava temeljenih na poljoprivredi, na gospodarstva u kojima prevladava industrija. Metoda razvoja temeljena na centralno planskome razvoju teške industrije naziva se socijalističkom metodom razvoja koja želi promijeniti strukturu ekonomije i na taj način postići ubrzani ekonomski rast.³³

Početak 1990-ih Hrvatska kao i ostale socijalističke zemlje ulazi u fazu tranzicije, odnosno prelaze sa socijalističkih centralno planskih sustava na tržišne, kapitalističke ekonomske sustave. Ulaskom u proces tranzicije industrija se suočila s problemom nekonkurentnosti te je pretrpjela brojne strukturne promjene poput značajnog pada tekstilne industrije koja je prije tog procesa velikim udjelom bila dio ukupnog izvoza. Taj pad je doveo do drastičnog smanjenja industrijske

³²Vlada Republike Hrvatske (2016), Industrijska strategija Republike Hrvatske 2014-2020. <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/2014/182%20sjednica%20Vlade/182%20-%201.pdf> (datum pristupa: veljača 2023.)

³³Obadić A., Tica J., (2016), Gospodarstvo Hrvatske, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, (str. 375.-376.)

proizvodnje što je za posljedicu imalo smanjenje udjela industrije u BDP-u i smanjenje udjela zaposlenih u industriji u ukupnoj zaposlenosti. Tranziciju u Republici Hrvatska obilježili su procesi poput ubrzane liberalizacije, deregulacije i privatizacije, što je u konačnici dovelo do apsolutne deindustrijalizacije. Nakon 1996. ulazimo u razdoblje posttranzicije koje traje i danas, a karakterizira ga porast industrijske proizvodnje, međutim ni približno velik kao onaj u procesu industrijalizacije u razdoblju između 50.-ih i 80.-ih godina prošlog stoljeća.³⁴

Udio industrije u ukupnoj zaposlenosti

Iz podataka Državnog zavoda za statistiku moguće je doći do broja zaposlenih po sektorima NKD iz 2007. u svakoj godini. Stoga je prema podatcima DZS-a u Tablici 5 prikazan prosječan broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji svake godine u razdoblju od 2010. do 2020., kao i udio zaposlenih u prerađivačkoj industriji u ukupnoj zaposlenosti u Republici Hrvatskoj.

Tablica 5. Broj zaposlenih prerađivačkoj industriji u razdoblju od 2010. do 2020. godine

Godina	Broj zaposlenih	Udio zaposlenih u prerađivačkoj industriji u ukupnoj zaposlenosti (u %)
2010.	255 333	17,82
2011.	247 811	17,56
2012.	239 234	17,15
2013.	231 767	16,99
2014.	226 927	16,91
2015.	237 927	17,10
2016.	248 621	17,23
2017.	255 486	17,30
2018.	259 847	17,12
2019.	258 660	16,63
2020.	254 683	16,50

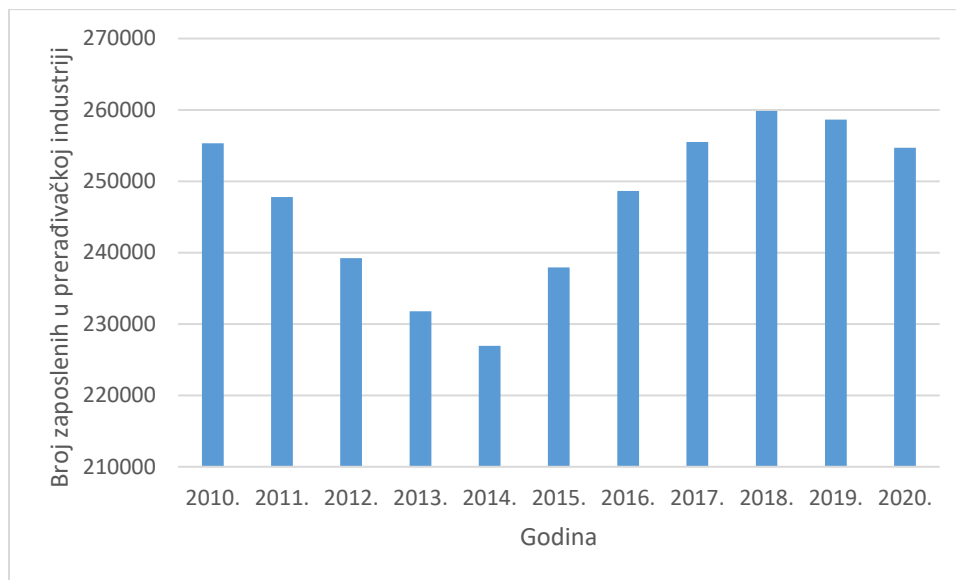
Izvor: Djelo autora prema <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>

³⁴ Obadić A., Tica J., (2016), *Gospodarstvo Hrvatske*, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, (str. 375.-376.)

(datum pristupa: ožujak 2023.)

Prema podacima iz Tablice 5 o ukupnom broju zaposlenih u industriji je konstruiran Grafikon 6.

Grafikon 6. Ukupan broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji u razdoblju od 2010. do 2020.

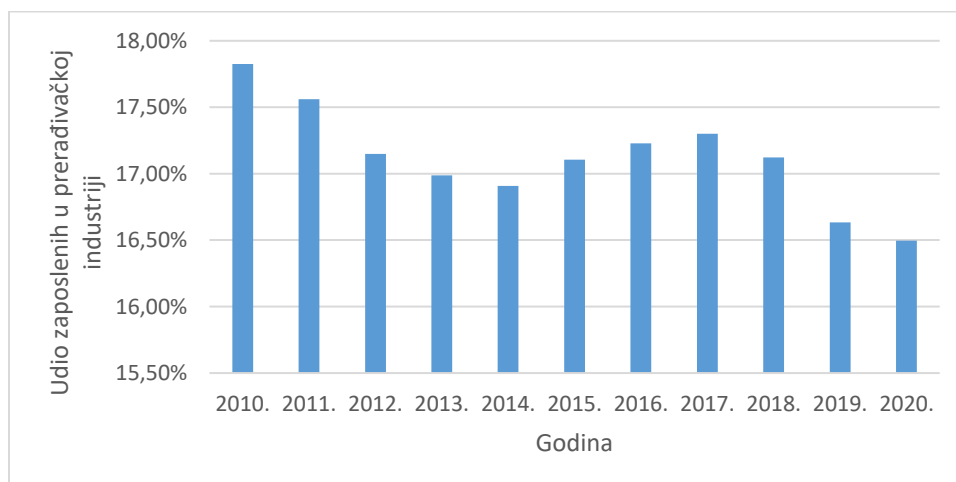

Izvor: Djelo autora prema <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>.

(datum pristupa: ožujak 2023.)

Prema podacima iz Tablice 5 o ukupnom broju zaposlenih u industriji je konstruiran Grafikon 7.

Grafikon 7. Udio zaposlenih u prerađivačkoj industriji u ukupnoj zaposlenosti za razdoblje od 2010. do 2020.

Izvor: Djelo autora prema <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>

(datum pristupa: ožujak 2023.)

Usporedbom Grafikona 6 i 7 uočava se da se u razdoblju od 2010. do 2014. broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji drastično smanjuje, za čak 28 tisuća zaposlenih, odnosno 11,16%. Sukladno tome se smanjuje i udio zaposlenih u ukupnoj zaposlenosti. Od 2015. do 2018. konstantno raste broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji i povećava se za 8,44 %, a zajedno s tim brojem raste i udio u ukupnoj zaposlenosti. Zanimljivo, od 2017. do 2020. opada udio zaposlenih u ukupnoj zaposlenosti, dok se u istom razdoblju broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji značajno ne mijenja. Iz toga se može zaključiti da se u zadnjih nekoliko godina ukupna zaposlenost u Republici Hrvatskoj povećava, što ne prati broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji pa taj višak zaposlenosti dolazi iz drugih sektora, a ne iz industrije.

Indeks industrijske proizvodnje

Sljedeći analizirani podatak je indeks industrijske proizvodnje koji se može koristiti kao kratkoročni poslovni pokazatelj industrije, odnosno kao pokazatelj razvoja tržišta industrijskih proizvoda i usluga unutar industrije. Prikupljanje podataka vrši Državni zavod za statistiku na temelju Mjesečnih istraživanja o industrijskoj proizvodnji i njime su obuhvaćena sve poduzeća i njihovi dijelovi s 20 i više zaposlenih osoba koji se bave jednom ili više industrijskih djelatnosti koje su navedene u područjima NKD-a 2007.³⁵ Podatci o godišnjim indeksima industrijske proizvodnje preuzeti iz Statističkih ljetopisa za svaku godinu Državnog zavoda za statistiku te su prikazani u Tablici 6.

³⁵ Državni zavod za statistiku (2023.), Indeks industrijske proizvodnje <https://web.dzs.hr/Hrv/DBHomepages/Industrija/Indeks%20industrijske%20proizvodnje/metodologija.htm> (datum pristupa: veljača 2023.)

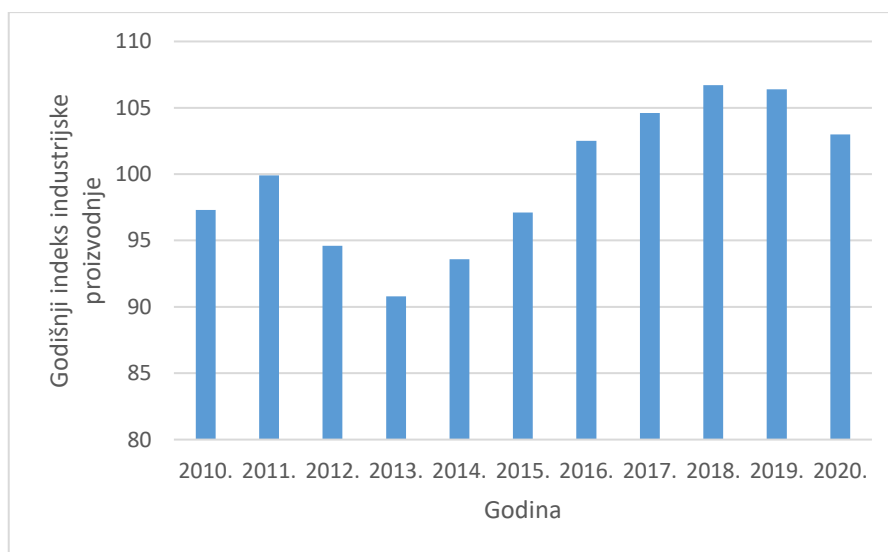
Tablica 6. Godišnji indeksi industrijske proizvodnje za razdoblje od 2010. do 2020.

Godina	Prerađivačka industrija
2010.	97,3
2011.	99,9
2012.	94,6
2013.	90,8
2014.	93,6
2015.	97,1
2016.	102,5
2017.	104,6
2018.	106,7
2019.	106,4
2020.	103,0

Izvor: Djelo autora prema <https://web.dzs.hr/arhiva.htm> (datum pristupa: ožujak 2023.)

Prema podacima iz Tablice 6 o godišnjim indeksima industrijske proizvodnje konstruiran je Grafikon 8.

Grafikon 8. Godišnji indeks industrijske proizvodnje za razdoblje od 2010. do 2020.

Izvor: Djelo autora prema <https://web.dzs.hr/arhiva.htm> (datum pristupa: ožujak 2023.)

Iz podataka o godišnjem indeksu industrijske proizvodnje za sektor prerađivačke industrije uočava se da u razdoblju od 2011. do 2013. njegova vrijednost blago opada, dok od 2013. do 2018. kontinuirano raste i dostiže svoj vrhunac te dalje blago opada. U promatranome razdoblju godišnji indeks industrijske proizvodnje nije značajno promijenjen.

BDP

Bruto domaći proizvod, odnosno BDP je mjera ekonomske aktivnosti u zemlji u nekom vremenskom periodu, najčešće u godini dana te se izražava u domaćoj valuti, američkim dolarima ili najčešće u eurima. On predstavlja tržišnu vrijednost svih proizvedenih finalnih dobara (to su dobra proizvedena za konačnu potrošnju, za razliku od intermedijarnih dobara koja su inputi za potrošnju i ona ne ulaze u izračun BDP-a) i usluga u jednoj godini. Izračun BDP-a u Republici Hrvatskoj je veoma složen, zahtjevan i dugotrajan proces kojega vrši Državni zavod za statistiku. BDP se izračunava na dva pristupa: potrošnim pristupom i dohodovnim pristupom. Potrošnim pristupom ili metodom potrošnje fokus se stavlja na potrošnju dobara i usluga u državi, tako da se ukupni BDP dobiva zbrojem osobne potrošnje (C), investicija (I), finalne državne potrošnje (G) i ukupnog izvoza, koji se pak računa kao razlika izvoza (X) i uvoza (IM):

Formula 2. Izračun BDP-a prema potrošnom pristupu:

$$BDP = C + I + G + (x - IM)$$

Dohodovnim pristupom računanju BDP-a ili metodom proizvodnje, BDP se računa kao zbroj svih primarnih dohodaka u gospodarstvu, što su sljedeće četiri kategorije: plaće kao naknade za rad (W), kamate kao naknade za kapital (i), profit kao naknade za preuzeti rizik (π) i rente kao naknade za zemljište (R)³⁶:

³⁶ Obadić A., Tica J., (2016), *Gospodarstvo Hrvatske*, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 4.-6.

Formula 3. Izračun BDP-a prema dohodovnom pristupu:

$$BDP = W + i + \pi + R$$

Izračun BDP-a Državni zavod za statistiku izvodi na temelju raspoloživih podataka iz godišnjih financijskih izvješća poduzeća koje vodi Financijska agencija (Fina), statistika financija i bilanci plaćanja koje vodi Hrvatska narodna banka (HNB), fiskalnih statistika Ministarstva financija i ostalih dostupnih statističkih podataka. Zasebni udio svake djelatnosti iz Nacionalne klasifikacije djelatnosti iz 2007. (NKD iz 2007.) u BDP-u dostupan je u godišnjim izvješćima DZS-a.³⁷ BDP Republike Hrvatske u razdoblju od 2010. do 2020., kao i udio prerađivačke industrije u BDP-u za isto razdoblje prikazan je u Tablici 7.

Tablica 7. BDP Republike Hrvatske u razdoblju od 2010. do 2020. i udio prerađivačke industrije u BDP-u

Godina	Ukupni BDP (u milijunima eura)	Udio prerađivačke industrije u BDP-u (u %)
2010.	45 782	12,9
2011.	45 579	16,6
2012.	44 647	13,5
2013.	44 467	12,6
2014.	44 014	12,7
2015.	45 282	12,8
2016.	47 363	12,9
2017.	50 010	12,7
2018.	52 776	12,3
2019.	55 677	11,9
2020.	50 461	12,1

³⁷ Državni zavod za statistiku (2022.), bruto domaći proizvod godišnji <https://podaci.dzs.hr/media/c51dcmb/bruto-domaci-proizvod-godisnji.xls> (datum pristupa: ožujak 2023.)

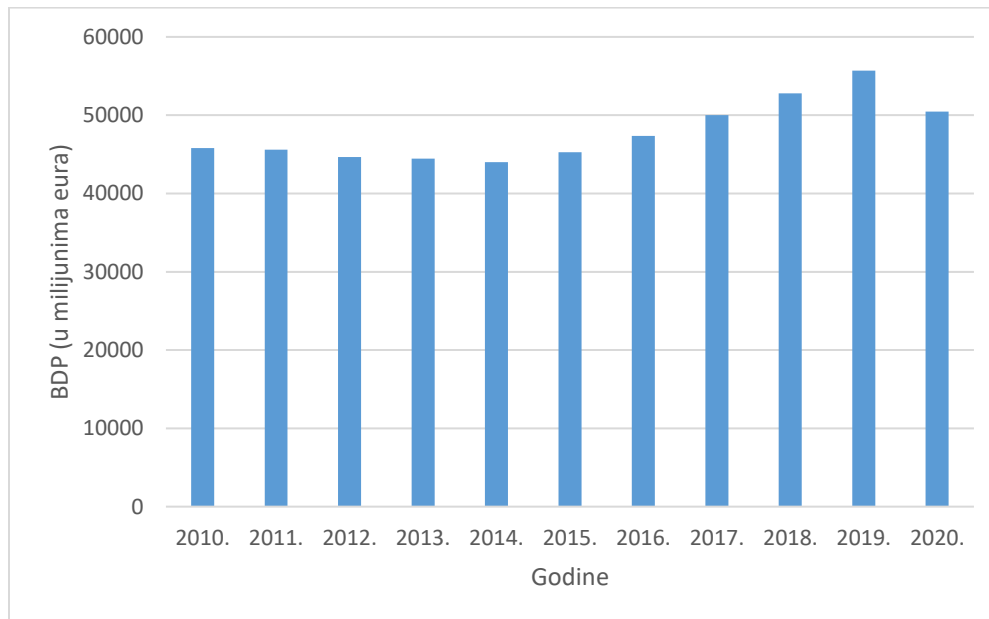
Izvor: Djelo autora prema

<https://podaci.dzs.hr/media/c51dcnbr/bruto-domaci-proizvod-godisnji.xls>

(datum pristupa: ožujak 2023.)

Prema podacima iz Tablice 6. o BDP-u u razdoblju od 2010. do 2020. konstruiran je Grafikon 9.

Grafikon 9. BDP Republike Hrvatske u razdoblju od 2010. do 2020.

Izvor: Djelo autora prema

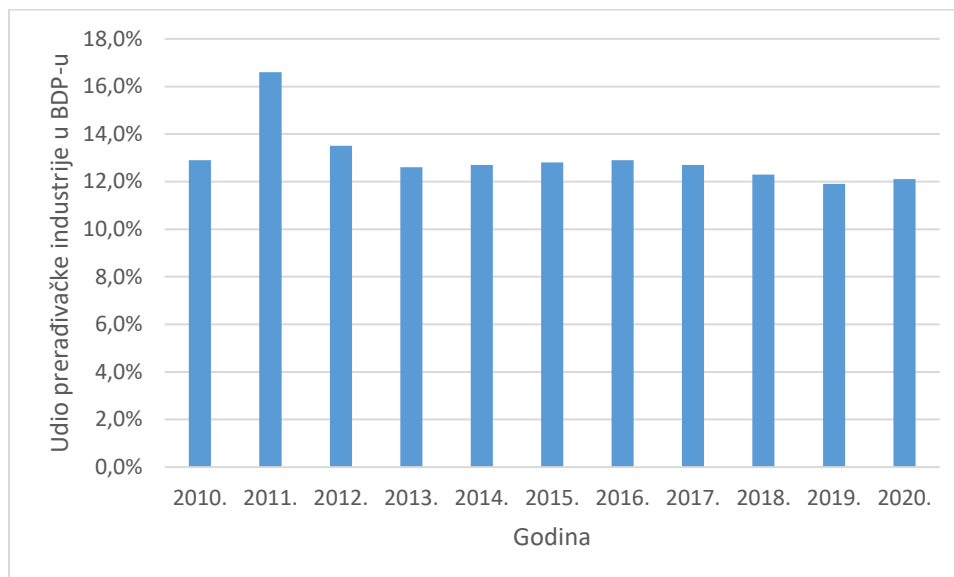
<https://podaci.dzs.hr/media/c51dcnbr/bruto-domaci-proizvod-godisnji.xls>

(datum pristupa: ožujak 2023.)

Iz Grafikona 9 vidljivo je da BDP u razdoblju od 2010. do 2014. blago opada te se u tom razdoblju smanjio za 3,86 %. U razdoblju od 2015. do 2019. uočava se konstantan rast vrijednosti BDP-a koji 2019. dostiže svoj vrhunac u iznosu od 55 677 milijuna eura. BDP je u to razdoblju narastao za čak 18,67 %. 2020. BDP opada za visokih 9,36 % što može biti posljedica pandemije SARS-CoV-2 virusa. U cijelome promatranome razdoblju od 10 godina, ukupni BDP Republike Hrvatske porastao je za 9,27 %.

Prema podacima iz Tablice 6 o BDP-u u razdoblju od 2010. do 2020. konstruiran je Grafikon 10.

Grafikon 10. Udio prerađivačke industrije u BDP-u u razdoblju od 2010. do 2020.

Izvor: Djelo autora prema

<https://podaci.dzs.hr/media/c51dcnbr/bruto-domaci-proizvod-godisnji.xls> (datum pristupa: ožujak 2023.)

(datum pristupa: ožujak 2023.)

Iz Grafikona 10 uočava se veliki skok udjela prerađivačke industrije u BDP-u koji je iznosio 16,6 %, međutim odmah nakon tog skoka 2012. je uslijedio pad udjela te se do kraja promatranoga razdoblja udio prerađivačke industrije u BDP-u nije previše mijenjao, vrteći se oko 13 %. Čak se udio smanjio za 0,8 % u cijelom promatranom razdoblju, što može značiti smanjeni doprinos industrijske proizvodnje u ekonomskom i gospodarskom stanju i razvoju Republike Hrvatske. U istome razdoblju sve veći udio u BDP-u imaju uslužne djelatnosti, odnosno udio BDP-a generiran turizmom, čak 36,2 % u 2019.³⁸ što može značiti veliku ovisnost države o turističkim i sezonskim aktivnostima.

³⁸ LIDER (17. svibnja 2022.), Udio prihoda od turizma u BDP-u u Hrvatskoj uvjerljivo najveći u EU <https://lidermedia.hr/biznis-i-politika/udio-prihoda-od-turizma-u-bdp-u-u-hrvatskoj-uvjerljivo-najveci-u-europskoj-uniji-142865> (datum pristupa: ožujak 2023.)

Uvoz i izvoz industrijske proizvodnje

Uvoz predstavlja kupnju dobara i usluga od strane jedne zemlje iz drugih zemalja. Ta dobra i usluge koje su proizvedene izvan granica zemlje, uvoze se u tu zemlju radi daljnje potrošnje, proizvodnje ili daljnje distribucije. Uvoz se razlikuje od domaće proizvodnje u kojoj su dobra i usluge proizvedene u istoj zemlji u kojoj se koriste ili prodaju. Uvoz može biti važan dio gospodarske aktivnosti zemlje zato što omogućava pristup različitim vrstama dobara i usluga koje se ne proizvode u zemlji te omogućava konkurentnost na tržištu. Uvoz može imati i negativne učinke na domaću industriju i zaposlenosti, posebice ako su uvezena dobra konkurentnija od domaćih ili ako je uvoz prevelik u odnosu na izvoz.

Izvoz se definira kao proces prodaje roba i usluga jedne zemlje drugoj zemlji ili više zemalja. On uključuje fizički transfer proizvoda preko granice, a obično se plaćanje vrši u valuti zemlje koja ih je izvezla. Izvoz može biti ostvaren na nekoliko načina, uključujući direktnu prodaju stranim kupcima, prodaju putem posrednika ili distributera u drugim zemljama ili prodaju putem interneta ili drugih platformi. On može biti ključan izvor prihoda za mnoge zemlje čija se ekonomija temelji na izvozu, posebice onih koje se oslanjaju na izvoz svojih prirodnih resursa kao što su nafta, plin, rudna bogatstva i poljoprivredni proizvodi. Izvoz može biti ograničen zakonima i propisima u zemljama koje izvoze i uvoze proizvode.

Iz baza podataka Državnog zavoda za statistiku moguće je doći do podataka o robnoj razmjeni Republike Hrvatske s inozemstvom, odnosno o ukupnim iznosima uvezenih i izvezenih dobara i usluga u jednoj godini. Podatci o ukupnom uvozu i izvozu prerađivačke industrije te udjelima uvoza i izvoza sektora prerađivačke industrije u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2010. do 2020. prikazani su u Tablici 8.

Tablica 8. Uvoz i izvoz prerađivačke industrije i udio uvoza i izvoza sektora prerađivačke industrije u ukupnom uvozu i izvozu Republike Hrvatske u razdoblju od 2010. do 2020.

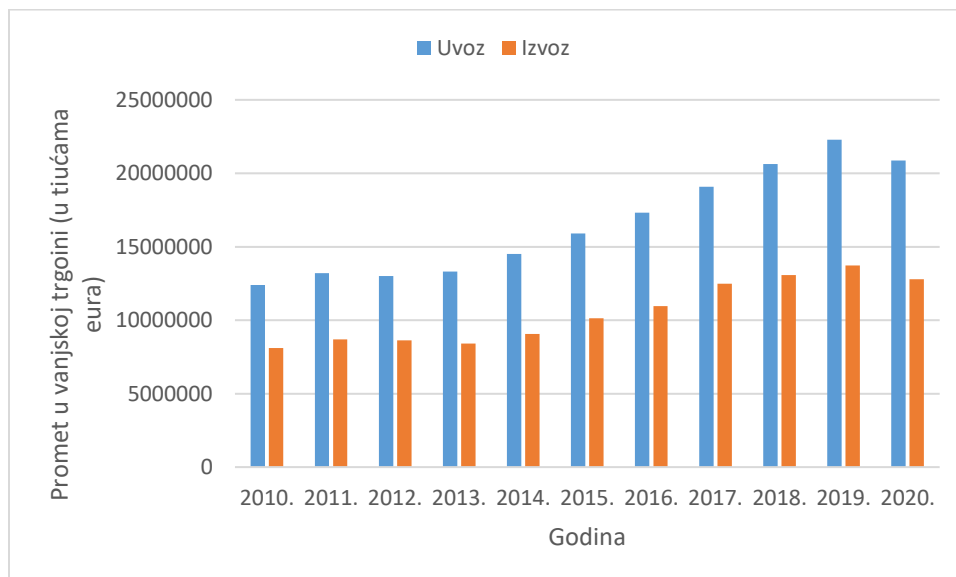
Godina	Uvoz prerađivačke industrije (u tisućama eura)	Izvoz prerađivačke industrije (u tisućama eura)	Udio u ukupnom uvozu (u %)	Udio u ukupnom izvozu (u %)
2010.	12 399 194	8 099 072	81,91%	90,95%
2011.	13 193 423	8 683 934	81,03%	90,63%
2012.	13 013 655	8 627 652	80,26%	89,60%
2013.	13 307 638	8 406 273	80,52%	87,66%
2014.	14 520 573	9 061 043	84,77%	87,39%
2015.	15 907 112	10 133 143	86,06%	87,90%
2016.	17 316 007	10 948 885	87,85%	88,90%
2017.	19 078 266	12 475 211	87,15%	89,00%
2018.	20 637 000	13 063 000	86,91%	89,82%
2019.	22 276 000	13 735 000	89,17%	90,20%
2020.	20 864 000	12 799 000	91,04%	85,90%

Izvor: Djelo autora prema <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>

(datum pristupa: ožujak 2023.)

Prema podacima iz Tablice 8 o uvozu i izvozu u prerađivačkoj industriji u razdoblju od 2010. do 2020. konstruirani su Grafikon 11. i Grafikon 12.

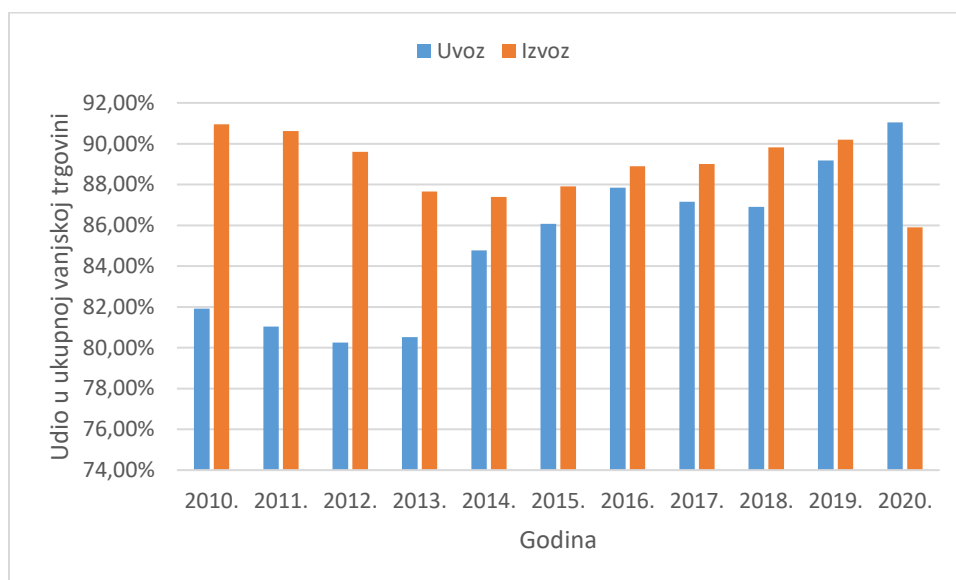
Grafikon 11. Uvoz i izvoz prerađivačke industrije u razdoblju od 2010. do 2020.

Izvor: Djelo autora prema <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>,

(datum pristupa: ožujak2023.)

Grafikon 12. Udio uvoza i izvoza prerađivačke industrije u ukupnom uvozu i izvozu Republike Hrvatske u razdoblju od 2010. do 2020.

Izvor: Djelo autora prema <https://web.dzs.hr/arhiva.htm>

(datum pristupa: ožujak 2023.)

Iz grafikona 11 vidljivo je da u razdoblju od 2010. do 2014. uvoz i izvoz u Republici Hrvatskoj značajnije ne oscilira. 2015. dolazi do naglog porasta uvezenih dobara i usluga čiji je iznos do 2019. narastao za 28,59 %, što znači da se država uvelike okrenula uvozu kao načinu dobivanja dobara i usluga prerađivačke industrije u tom razdoblju. 2020. dolazi do zaustavljanja trenda rasta uvoza te dolazi do blagog pada od 6,34 %. Trend porasta uvoza u razdoblju od 2014. do 2020. prati i trend porasta izvoza dobara i usluga prerađivačke industrije za 26,22 %, ali je razlika uvoza i izvoza s 5,77 milijardi eura porasla na 8,54 milijarde eura u korist uvoza, odnosno 2019. u Republiku Hrvatsku je uvezena vrijednost 8,54 milijarde eura usluga i dobara prerađivačke industrije više nego li ih je uvezeno. Iz navedenoga može se zaključiti da Republika Hrvatska uvozi daleko više nego li izvozi što može uvelike negativno utjecati na gospodarstvo obzirom da industrija i grane povezane s industrijom počinju ovisiti o uvozu, a tu vrijednost ne uspijevaju pokriti izvozom.

Iz Grafikona 12 uočava se da udio prerađivačke industrije u ukupnom uvozu i izvozu Republike Hrvatske opada u razdoblju od 2010. do 2013., dok se do 2019. udio u uvozu i izvozu povećava. Obzirom da je udio usluga i dobara prerađivačke industrije u izvozu u razdoblju do 2019. oko 90 %, zaključuje se da se većina vrijednosti izvoza države generira kroz prerađivačku industriju, odnosno ona je glavni faktor u vanjskoj trgovini. 2020. dolazi do pada udjela u izvozu koji je najvjerojatnije uzrokovan posljedicama pandemije i smanjenjem gospodarske aktivnosti kako Republike Hrvatske, tako i drugih zemalja. Do 2014. udio uvezenih dobara i usluga bio je oko 80 % te do 2020. taj udio raste i preko 90 %. Veliki udio prerađivačke industrije u uvozu može značiti da ona ne generira dovoljno dobara i usluga potrebnih gospodarstvu, stoga je država primorana na uvoz istih.

3.3. Izazovi razvoju industrijske proizvodnje u Republici Hrvatskoj

Industrijska proizvodnja je ključna za održivo gospodarstvo zato što proizvodi dodanu vrijednost i zapošljava veliki broj ljudi. Također je proizvedena roba predmet međunarodne trgovine, odnosno razmjene proizvoda te prema istraživanjima Svjetske trgovinske organizacije 80 % međunarodne trgovine se vrši u obliku razmjene proizvoda, dok je ostatak u sektoru usluga.³⁹

³⁹ The global Teach-in (b.d.), Why is manufacturing important? <http://www.globalteachin.com/articles/why-is-manufacturing-important> (datum pristupa: ožujak 2023.)

Stoga je proizvedena roba ključna za razvoj i trgovinu uslužnih djelatnosti, odnosno tercijarnog sektora. Iako BDP Republike Hrvatske uvelike ovisi o uslužnom sektoru kao i u ostalim zemljama Europske Unije, on zapravo ovisi o proizvodima. Na primjer trgovina, skladištenje i veze koje u Republici Hrvatskoj čine oko 20 % BDP-a se bave prodajom, razmjenom i prijevozom roba koje moraju ili doći iz uvoza ili se te roba mora proizvesti u državi, većinom u prerađivačkoj industriji ili u primarnom sektoru, odnosno poljoprivredi. Stoga se procjenjuje da svaki zaposleni u proizvodnji roba zapravo generira još tri radna mjesta u prometu tih roba, odnosno u sektoru usluga te k tome proizvodnja također stvara dodanu vrijednost koja se prelijeva u potrošnju u drugim sektorima.⁴⁰ Zaključno s time, gospodarski rast u većoj mjeri ovisi o proizvodnji, a ne o uslugama zato što se kroz proizvodni sektor stvara dodana vrijednost kroz koju je moguće ostvariti gospodarski rast, za razliku od uslužnih djelatnosti koje imaju ili vrlo spor rast proizvodnosti ili ovisi, izravno ili neizravno, o opremi na kojoj rade.⁴¹

Profesor Ljubo Jurčić tvrdi da Republika Hrvatska dalje ne može održavati gospodarstvo stabilnim, rasti i razvijati se bez održive strategije industrijskog razvoja, odnosno bazirati društvo na suvremenoj industrijalizaciji države. Ti ciljevi se prema tvrdnjama profesora Jurčića mogu ostvariti kvalitetnom industrijskom politikom koja koristi kombinaciju mjera koje spadaju u fiskalnu, monetarnu, trgovinsku, tehnološku i obrazovnu politiku što potvrđuje činjenica da sve visoko industrijalizirane zemlje imaju jasno definirane te politike.⁴² Obzirom da je Ministarstvo gospodarstva donijelo Industrijsku strategiju Republike Hrvatske od 2014. do 2020., država bi trebala donijeti daljnji plan i mjere za industriju u daljnjem razdoblju. Iako su neke mjere koje se tiču industrije sadržane u Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske do 2030.⁴³ koja je donesena 2021., državi je u cilju donijeti, jasno definirati i na kraju efikasno provesti konkretne mjere koje se tiču prerađivačke industrije u budućnosti.

⁴⁰ NAM (2023), Facts About Manufacturing <https://www.nam.org/facts-about-manufacturing/> (datum pristupa: ožujak 2023.)

⁴¹ Prester J., Palčić I., Matijević B., Kumić I., Rašić Bakarić I., (2017), Trendovi u hrvatskoj proizvodnji - što s popratnim uslugama?, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, <https://www.efzg.unizg.hr/UserDocsImages/KID/Trendovi%20u%20proizvodnji%202017%20Prester%20i%20sur8.pdf> (datum pristupa: ožujak 2023.)

⁴² Jurčić Lj.,(2011), Industrija bez industrijske politike, Zagrebačka inicijativa str. 6.-7., <https://www.bib.irb.hr/807454/download/807454.Perspektive.pdf> (datum pristupa: ožujak 2023.)

⁴³ Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine, (2021), Narodne novine br. 13/2021 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_13_230.html (datum pristupa: ožujak 2023.)

Četvrta industrijska revolucija (Industrija 4.0)

Sve veći i obuhvatniji razvoj računalnih tehnologija omogućile su razvoj industrije koja se temelji na umjetnoj inteligenciji, robotici, automatizaciji procesa, primjeni strojnog učenja i posebno dubokog učenja (eng. *Big Data Analysis*) što je dovelo do četvrte industrijske revolucije ili Industrije 4.0. Poduzeća zahvaćena tom revolucijom imaju potencijal ostvariti veći omjer kapitala i rada, konkurentnija su na inozemnom tržištu, dvostruko više plaćaju zaposlenike te imaju značajno veći udio izvoza od tradicionalnih industrija.⁴⁴ Dakle, 4. industrijska revolucija u Republici Hrvatskoj može imati niz pozitivnih čimbenika kao što su povećanje konkurentnosti na način da poduzeća budu konkurentnija na globalnom tržištu; razvoj novih proizvoda i usluga koje mogu zadovoljiti potrebe potrošača na nov i učinkovit način; otvaranje novih radnih mjesta orijentiranih na tehnologiju i inovacije. Također, Industrija 4.0 može pomoći u povećanju održivosti hrvatske industrije na način da poduzeća bolje razumiju svoje resurse i troškove, što može dovesti do učinkovitijeg korištenja resursa i smanjenja otpada. Zaključno, Industrija 4.0 ima potencijal da pozitivno utječe na razvoj industrije u Hrvatskoj ukoliko poduzeća iskoriste priliku za primjenu novih tehnologija i inovacija.⁴⁵

Također, uz navedene prednosti koje donosi 4. industrijska revolucija, dolaze i mnogobrojni izazovi. Prvi je dakako integracija novih tehnologija s obzirom da je implementacija tih novih tehnologija u postojeće sustave vrlo izazovna te zahtjeva visoku razinu stručnosti i znanja. To za sobom poseže potrebu za velikim brojem kvalificirane radne snage, odnosno zahtijeva radnike koji posjeduju napredna tehnička znanja i vještine, dok nedostatak istih može predstavljati veliki problem. Sljedeći izazov je promjena poslovnih modela obzirom da Industrija 4.0 mijenja način na koji poduzeća posluju i traži od njih da se prilagode novim poslovnim modelima. Na kraju je potrebno ostvariti dodatna velika financijska ulaganja te dodatno regulirati postojeće okvire.⁴⁶

Do sada je Industrija 4.0 utjecala na prerađivačku industriju u Republici Hrvatskoj tako da je automatizacija i robotizacija određenih proizvodnih procesa smanjila potrebu za radnom snagom

⁴⁴ Hrvatska narodna banka (2021.), 4. industrijska revolucija tvrtkama donosi veći profit, učinkovitost i stabilnost <https://www.hnb.hr/-/4-industrijska-revolucija-tvrtkama-donosi-veci-profit-ucinkovitost-i-stabilnost> (datum pristupa: ožujak 2023.)

⁴⁵ HAMAG-BICRO (b.d.), Croatia industry 4.0 opportunities https://hamagbicro.hr/wp-content/uploads/2019/12/CROATIA-INDUSTRY-4.0_WEB.pdf (datum pristupa: ožujak 2023.)

⁴⁶ Deloitte (b.d.), Industry 4.0 Challenges and solutions for the digital transformation and use of exponential technologies <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ch/Documents/manufacturing/ch-en-manufacturing-industry-4-0-24102014.pdf> (datum pristupa: ožujak 2023.)

u tim procesima te je na taj način utjecala djelomično na smanjenje broja zaposlenih u proizvodnom sektoru. Uz to, brojne provedene računalne analize velikog obujma su zasigurno poboljšale i smanjile troškove za brojne procese u prerađivačkoj industriji.

4. ANALIZA ZNAČAJNOSTI POPULACIJSKIH POLITIKA ZA RAZVOJ INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE

U svrhu dobivanja boljeg uvida u realno stanje u sektoru prerađivačke industrije Republike Hrvatske provedeni su strukturirani intervjui sa zaposlenicima iz sektora farmaceutske i prehrambene industrije. Odgovori ispitanika su analizirani i objedinjeni te su uspoređeni s prikazanim podacima Državnog zavoda za statistiku o industrijskom sektoru u razdoblju od 2010. do 2020. godine.

4.1. Metodologija i uzorak istraživanja

Pri odabiru uzorka odlučeno je da će u strukturiranom intervjuu sudjelovati predstavnici sedam velikih hrvatskih poduzeća iz sektora prehrambene, odnosno industrije hrane i pića te farmaceutske industrije. Ispitanici su zaposleni na radnim pozicijama direktora prodaje, direktora ljudskih resursa, regionalnog direktor maloprodaje, direktora proizvodnje i voditelja marketinga. Razgovori su provedeni na način da je njih četvero intervjuirano uživo, a ostatak telefonskim putem, te su trajali oko 20 minuta. Pitanja su ugrubo podijeljena u dvije tematske cjeline: stanje u poduzeću trenutno i u zadnjih 10 godina te utjecaj populacijske politike na poslovanje poduzeća. Tijekom razgovora ispitanicima je dana potpuna sloboda izlaganja o temi te su im pojašnjeni pojmovi s kojima ispitanici nisu bili prethodno upoznati.

Strukturirani intervju je proveden kvalitativnom metodom u obliku formalnog individualnog razgovora s pojedinim ispitanikom. Provedeni intervju su temeljeni na pitanjima koja je oblikovala autorica rada (Prilog 4).

Opis poduzeća

U svrhu provođenja istraživanja odabrana su dva poduzeća iz sektora farmaceutske industrije. Prvo je srednje veliko poduzeće koje djeluje lokalno na području grada Koprivnice. Poduzeće posluje od 1955. te se bavi proizvodnjom i distribucijom lijekova, medicinskih proizvoda i kozmetike. Zapošljava oko 1300 zaposlenika te svoje proizvode izvozi u države središnje i istočne Europe u

kojima ima svoja predstavništva, brojeći tako 18 europskih izvoznih tržišta. Poslovanje poduzeća kontinuirano raste iz godine u godinu pa je tako 2022. godine zabilježena rekordna dobit.

Drugo poduzeće iz sektora farmaceutske industrije ima sjedište u gradu Zagrebu, posluje od 1921. te je najveće farmaceutsko poduzeće u Republici Hrvatskoj i jedna od vodećih na području jugoistočne Europe. Od 2007. članica je velikog internacionalnog koncerna farmaceutskih poduzeća sa sjedištem u Izraelu. Proizvodi i distribuira veliki broj gotovih oblika lijekova za gotovo sve terapijske skupine i aktivne farmaceutske supstancije. Istraživanje i razvoj poduzeća je usmjereno na razvoj generičkih lijekova. Poduzeće broji oko 4500 zaposlenika. Veliki je izvoznik te na tržišta primarno SAD-a i Europe izvozi oko 90 % svojih proizvoda. Posluje izrazito dobro što dokazuje konstantan rast poslovanja svake godine.

Ostala poduzeća pripadaju sektoru prehrambene industrije, odnosno industrije hrane i pića. Treće po redu poduzeće analizirano u istraživanju je specijalizirano za proizvodnju flaširanih voda kao i mineralne vode te osvježavajućih napitaka. Ono je tradicionalni hrvatski brend koji se prvi puta spominje još početkom 19. stoljeća, odnosno 1828. godine. Djeluje na području cijele Republike Hrvatske te broji oko 1500 zaposlenika. Izvozi na bliska tržišta poput Mađarske, Bosne i Hercegovine, Slovenije i Srbije te u manjoj mjeri čak na područje SAD-a. U zadnjih 10 godina poduzeće je zahvatilo izrazito turbulentno razdoblje u kojemu je došlo do promjena vlasnika, načina vođenja i promjene vlasničke strukture. Usprkos tomu, uspjeli su rasti i održati kontinuirani rast te su se ostvarili kao jedan od najvećih proizvođača vode i pića u regiji.

Četvrto poduzeće je lokalno poduzeće koje djeluje na području grada Vrbovca te je na području Republike Hrvatske lider u proizvodnji proizvoda dobivenih od obrade crvenog mesa, trajnih salama, šunki, kobasica i sličnih proizvoda. Posluje preko 80 godina te broji oko 1800 zaposlenih. Izvozi primarno na područje zemalja bivše Jugoslavije i nešto manje na područje cijele Europske Unije. Zadnjih nekoliko godina bilježe konstantan rast i ostvarili su se kao vodeća mesna industrija u Republici Hrvatskoj.

Peto poduzeće također djeluje lokalno, na području grada Bjelovara te se bavi proizvodnjom slatkih i slanih peciva, vafli, kolača, keksi i sličnog. Osnovano je 1919. i danas se smatra jednim od najvećih proizvođača slastica u regiji. Zapošljava radnu snagu većinom s lokalnog područja te ima oko 470 zaposlenika. Oko 60 % svoje ukupne proizvodnje izvozi većinom na područje zemalja bivše Jugoslavije, najviše u Bosnu i Hercegovinu. Manjim dijelom svoje proizvode izvozi u

Poljsku, Švedsku, Slovačku, Austriju, Italiju i tako dalje. U zadnjih 10 godina bilježe rast poslovanja i broja zaposlenih te veliki rast izvoza.

Šesto poduzeće posluje od 1916. te se bavi proizvodnjom hrane, konkretnije ulja, margarina, majoneza, salata, umaka i sličnog. Broji oko 400 zaposlenika te svoju proizvodnju vrši na području Republike Hrvatske. Također je mali izvoznik te izvozi pretežito na područje zemalja bivše Jugoslavije te nešto manje u Europu i SAD. Isto kao i treće poduzeće, u zadnjih deset godina, šesto poduzeće je prošlo kroz vrlo turbulentno razdoblje promjena vlasnika i vlasničke strukture što je utjecalo na njihovo poslovanje.

Posljednje, sedmo poduzeće posluje od 1995. i broji oko 450 zaposlenih. Mali je proizvođač i distributer svježeg i zamrznutog kruha, peciva, slatkih i slanah proizvoda i sličnog. Svoje proizvode distribuiraju u veleprodajna i maloprodajna poduzeća, opskrbljujući tako više od dvije tisuće trgovina. Vrlo malo izvoze na područje Europe i regije.

4.2. Rezultati istraživanja odnosa populacijskih politika i razvoja industrijske proizvodnje

Tržište rada

Glavni problem u zapošljavanju nove radne snage (pogotovo mladih i visokoobrazovanih) koje navode ispitanici svih 7 poduzeća, su u prvom redu nisko konkurentne plaće u usporedbi s razvijenijim zemljama Europske Unije. Ispitanik 1 tvrdi kako poduzeće nastoji što više zainteresirati visokoobrazovanu, posebice mladu radnu snagu za zapošljavanje, stoga su otvoreni za zapošljavanje studenata na određeno te budućim zaposlenicima također pružaju dodatnu edukaciju. Ispitanik 2 ističe kako im je jedan od glavnih poslovnih i strateških ciljeva zapošljavanje domaće visoko i nisko kvalificirane radne snage što im predstavlja problem, pogotovo po pitanju visokoobrazovanog kadra. Ostali ispitanici tvrde kako im veći problem predstavlja zapošljavanje radnika sa srednjom stručnom spremom te ističu kako je glavni uzrok nedostatka tog kadra odlazak ljudi u inozemstvo kao i nedovoljno zainteresiranih učenika za usavršavanje u takvim zanimanjima. Ispitanik 4 ističe kako iz obrazovnog sustava u Republici Hrvatskoj godišnje dolazi tek nekolicina osoba sa zanimanjem „mesara“, jedva dovoljno da bi

pokrili kadar koji odlazi u inozemstvo ili u mirovinu, što dodatno otežava rast i poslovanje poduzeća. Sličan odgovor dao je i ispitanik 5 koji je istaknuo odlazak ljudi s lokalnog područja u inozemstvo gdje im se nude bolje plaće i uvjeti. Ispitanici 6 i 7 govore kako se u njihovim poduzećima zapošljavanje većinom vrši preko preporuka i manjim dijelom preko oglasa, obzirom da nemaju potrebu za većim brojem radne snage. Svi ispitanici tvrde kako se broj zaposlenih u njihovim poduzećima povećavao u posljednjih 10 godina. Ispitanik 2 navodi kako se broj zaposlenih u njegovom poduzeću nekoliko puta u analiziranom razdoblju udvostručio, dok ispitanici 3, 4, 5, 6 i 7 navode kako imaju konstantnu fluktuaciju zaposlenih, odnosno većinom zamjenjuju kadar koji odlazi u mirovinu te imaju stope blagoga rasta zaposlenih, od 5 do 10 posto povećanja u razdoblju od nekoliko godina. Navode kako je taj rast većinom uvjetovan potrebama tržišta. Jedino ispitanik 2 tvrdi kako se u zadnjih 10 godina broj zaposlenih u njegovom poduzeću nije mijenjao. Ispitanik 6 nadodaje kako su u posljednjih 10 godina imali period neodrživog poslovanja te se zato broj zaposlenika smanjivao, ali u zadnje tri godine nakon tog perioda imaju blago povećanje broja zaposlenih.

Kako bi riješili problem nedostatka radne snage neka od poduzeća ispitanika pribjegavaju zapošljavanju imigranata. Ispitanik 2 navodi kako njegovo poduzeće zapošljava od 2018. niskokvalificiranu radnu snagu s područja regije i Azije, oko 30 % ukupne nisko kvalificirane radne snage dolazi iz drugih zemalja s tendencijom da će taj udio rasti zbog manjka iste domaće radne snage. Također navodi kako pri zapošljavanju prednost imaju domaći zaposlenici, ali ih nema dovoljno. Ispitanici 3 i 4 navode kako im nisko kvalificirana imigrantska snaga dolazi s područja zemalja bivše Jugoslavije, najčešće Srbije i Bosne i Hercegovine, dok ne zapošljavaju inozemni visokoobrazovni kadar kojega u pravilu ima dovoljno. Za razliku od njih ispitanici 1, 5 i 7 tvrde da njihova poduzeća imaju politiku ne zapošljavanja imigrantske radne snage te gotovo sav kadar zapošljavaju s lokalnog ili šireg područja. Također, za sada nemaju potrebu tu politiku mijenjati, što ne znači da će takvu politiku provoditi i u budućnosti. Zanimljivo, ispitanik 6 govori da imaju probno zaposlenog jednog imigranta koji dolazi iz Somalije te osim prepreke u jezičnoj barijeri ne vide razlike u produktivnosti u usporedbi s domaćim zaposlenicima. Pri zapošljavanju inozemne radne snage industrijska se poduzeća susreću s razlikom u kvaliteti od domaće radne snage te nailaze na brojne izazove. Ispitanik 2 navodi kako je imigrantska snaga u pravilu slabije obrazovana te joj je ponekad potrebna dodatna prekvalifikacija, dok je domaća radna snaga bolja, ali i skuplja te ju je teže pronaći. Najveći izazov im predstavlja ne poznavanje stranog jezika, kako

hrvatskog, tako i engleskog. Također, nailaze i na problem nemogućnosti provjeravanja istinitosti tvrdnji u životopisima, stoga zapošljavanje takve radne snage vrše preko specijaliziranih agencija. Uz to navodi kako se imigrantima s područja Azije teže prilagoditi na način života u Republici Hrvatskoj te trebaju pomoć u pronalaženju smještaja, navikavanju na birokratski sustav i slično. Ispitanici 3 i 4 navode kako su domaći zaposlenici produktivniji od stranih, stoga se stranim radnicima trude maksimalno izaći u susret, pronaći im smještaj i uz pomoć starijih kolega ih uklopiti u sustav. Obzirom da zapošljavaju imigrantsku radnu snagu samo s područja zemalja bivše Jugoslavije, jezična barijera im ne predstavlja problem. Također, obzirom da se srednjoškolsko obrazovanje za te poslove ne razlikuje puno u zemljama regije, u pravilu ne postoji velika razlika u efikasnosti rada. Svi ispitanici vjeruju kako će u narednih 5 godina priljev imigrantske radne snage u Republiku Hrvatsku biti značajan, pogotovo nisko obrazovanog kadra koji će dolaziti većinom iz slabije razvijenih zemalja regije. Također ne isključuju mogućnost da će morati u budućnosti pribjeći zapošljavanju radne snage iz azijskih zemalja.

Svi ispitanici su naišli na probleme prilikom zapošljavanja u zadnjih 5 godina, većinom zbog odlazaka zaposlenika u inozemstvo što je bilo potaknuto ulaskom Republike Hrvatske u Europsku Uniju. Prema navodima ispitanika 1 i 2 visokoobrazovni kadar koristi domaća farmaceutska poduzeća kao „odskočnu dasku“ za odlazak u veća, europska ili svjetska poduzeća. Ispitanik 1 tvrdi kako je u tom periodu bilo jako teško naći adekvatni visokoobrazovni kadar te uzrok tome navodi upravo odljev mozgova, dok nisko kvalificiranu radnu snagu im nije problem pronaći. Isti problem navodi i ispitanik 2 koji teško može nadomjestiti i proširiti visokoobrazovni radni kadar, dok im rupe u niskoobrazovnom radnom kadru popunjava imigrantska radna snaga. Trendove odlazaka ljudi u inozemstvo su osjetila i poduzeća ispitanika 3, 4, 5 i 6 prema razvijenim zemljama Europe i čak prema SAD-u te su ponudili različita rješenja. Poduzeće ispitanika 3 nastoji uvođenjem novih tehnologija, poboljšanjem mjesečnih primanja i povećanjem konkurentnosti zaustaviti odlazak mladog i postojećeg kadra. Poduzeće ispitanika 4 nastoji poticati lokalno usavršavanje stanovništva u zanimanjima kojima se ljudi na tom području tradicionalno bave te podizanjem plaća biti konkurentniji od drugih sličnih industrija u zemlji i regiji. Poduzeće ispitanika 5 također nastoji potaknuti ljude s lokalnog područja na zapošljavanje te ih rastom plaća nastoje zadržati od odlaska u inozemstvo. Na poslovanje poduzeća ispitanika 6 se trend odlazaka radnika osjetio do te mjere da ih je oko 15 % otišlo u inozemstvo, što su pokušali pokriti dodatnim zapošljavanjem ljudi iz srodnih zanimanja.

Populacijski trendovi i politike

Utjecaj populacijskih politika Republike Hrvatske na održivost poslovanja su svi ispitanici ocijenili kao loše i ne mogu tvrditi da su osjetili pozitivno djelovanje populacijskih politika. Svi ispitanici tvrde da se loša demografska slika u Republici Hrvatskoj djelomično odražava i na poslovanje njihovih poduzeća, osim ispitanika 3 koji tvrdi da njegovo poduzeće ne osjeća promjene u poslovanju zbog loše demografske slike. Također, svi ispitanici navode kako su zabrinuti zbog posljednjih demografskih trendova u Republici Hrvatskoj poput velikog iseljavanja stanovništva, pada stope nataliteta i općenito smanjenja broja stanovnika u Republici Hrvatskoj. Veliki utjecaj mjera populacijskih politika, poduzeća ispitanika ne osjećaju s time da ispitanik 1 ističe mjere lokalne zajednice poput opremanja vrtića, školskih i sportskih ustanova te razne porezne olakšice kao pozitivne. Ispitanik 2 ističe dobar porezni sustav za mlade kao pozitivan čimbenik koji je vrlo kratkog trajanja, dok ispitanik 3 smatra povoljnim blage potpore i stipendije za deficitarna zanimanja. Ostali ispitanici ne mogu izdvojiti pozitivne čimbenike populacijskih politika. Ispitanici 6 i 7 su izjavili kako nisu upoznati s postojanjem i pojmom populacijskih politika stoga nisu mogli dati odgovore na pitanja vezana uz provedbu i kreaciju tih politika.

Neuspješnim populacijskim politikama ispitanik 1 navodi lošu zdravstvenu zaštitu majke i djeteta kao glavnu. Ispitanik 3 ističe mjere stambene politike za mlade kao izrazito neuspješne kao i nepovjerenje mladih u državne institucije. Ostali ispitanici nisu istaknuli određene mjere populacijskih politika kao neuspješne, već populacijsku politiku kao cjelinu opisuju kao neuspješnu. Ispitanici 2, 4 i 5 tvrde kako uz trenutne mjere i trendove možemo očekivati pogoršanje trenutnog demografskog stanja u državi te vjeruju da će se loše odraziti na njihovo poslovanje.

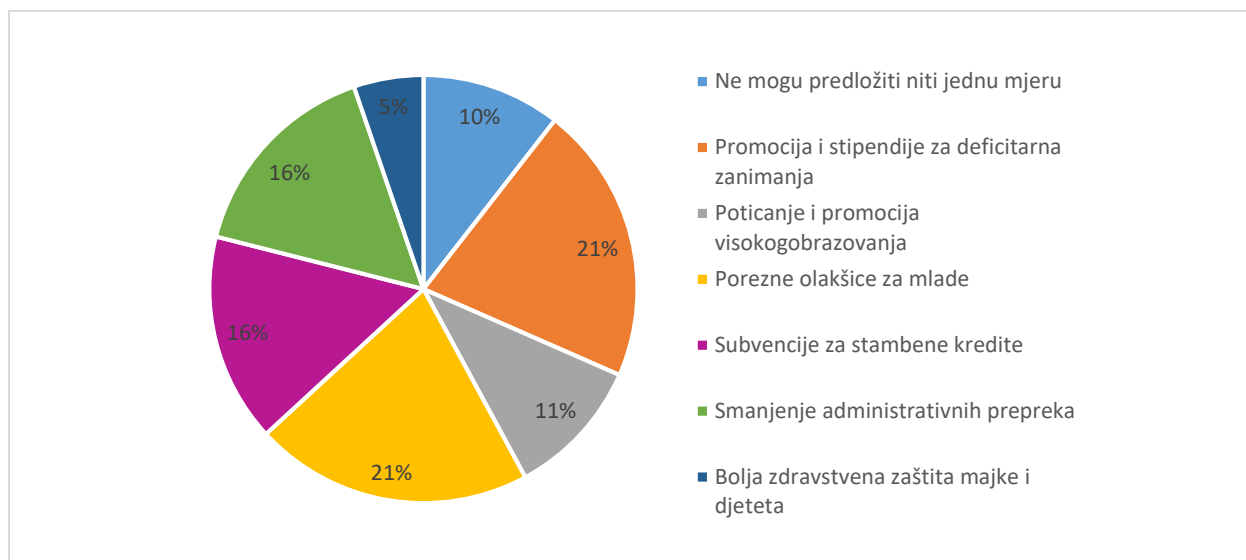
U cilju održivosti poslovanja prerađivačke industrije u Republici Hrvatskoj ispitanici 1 i 2 bi kreatorima politika u državi predložili poticanje visokog obrazovanja, poput dodatnih stipendija za uspješne studente, dodatnih poreznih olakšica za mlade, većih subvencija za stambene kredite i ostalih mjera u svrhu sprječavanja odljeva mozgova. Ispitanici iz poduzeća 3, 4, 5 ističu važnost niskoobrazovane radne snage i važnost promoviranja deficitarnih zanimanja kod mladih u vidu dodatnih stipendija i sličnog. Odgovori, odnosno prijedlozi ispitanika za pojedine mjere populacijskih politika u Republici Hrvatskoj su nabrojani i prikazani u Tablici 9, odnosno na Grafikonu 13.

Tablica 9. Prijedlozi mjera populacijske politike

Prijedlog	Broj ispitanika za taj prijedlog
Ne mogu predložiti niti jednu mjeru	2
Promocija i stipendije za deficitarna zanimanja	4
Poticanje i promocija visokog obrazovanja	2
Porezne olakšice za mlade	4
Subvencije za stambene kredite	3
Smanjenje administrativnih prepreka	3
Bolja zdravstvena zaštita majke i djeteta	1

Prema Tablici 9 konstruiran je Grafikon 13.

Grafikon 13. Prijedlozi mjera populacijske politike

Iz Grafikona 13 vidljivo je da ispitanici pretežito predlažu mjere populacijskih politika koje se tiču mladih, poput stipendija i dodatnih poreznih olakšica. Pojedini ispitanici nisu željeli predložiti mjere, dok je najmanje ispitanika spomenulo mjere koje se tiču majki, obitelji i djece.

4.3. Diskusija rezultata istraživanja

Istraživanje je pokazalo kako je velikim i malim poduzećima, koja su izvoznici i djeluju u Republici Hrvatskoj, problem naći visoko i nisko obrazovanu radnu snagu. Uzrok tomu je u nižim plaćama za ista radna mjesta u usporedbi s razvijenijim državama Europe. Svi ispitanici obuhvaćeni ovim istraživanjem su rekli kako im u zadnjih nekoliko godina dio radne snage odlazi u inozemstvo. U skladu s tom konstatacijom su i podatci Državnog zavoda za statistiku o migracijama koji pokazuju da su se ulaskom u Europsku Uniju migracije kako odseljenih, tako i doseljenih, osjetno povećale. To se odrazilo na broj zaposlenih u industriji i na udio zaposlenih u industriji u ukupnoj zaposlenosti. Nakon perioda pada i perioda rasta, zadnjih nekoliko godina se obje vrijednosti smanjuju. To se ne slaže sa izjavama ispitanika koji tvrde da imaju ili rast zaposlenosti ili im je broj zaposlenih ostao isti. Obzirom da su istraživanjem obuhvaćena dva najveća sektora prerađivačke industrije u Republici Hrvatskoj (prehrambena i farmaceutska industrija) taj manjak zaposlenosti je vjerojatno generiran iz ostalih sektora ili iz manje uspješnih poduzeća. Neka od poduzeća ispitanika su taj manjak zaposlenosti pokušala nadomjestiti zapošljavanjem imigrantske radne snage za mjesta na kojima je potrebna niskoobrazovana radna snaga koje je potrebno u većem broju od visokoobrazovane. Te izjave su u skladu s podacima o rastu broja doseljenika u Republiku Hrvatsku. Imigranti u poduzeća ispitanika dolaze ponajviše iz zemalja regije i manje iz Azije ili Afrike. Svi ispitanici dolaze iz poduzeća koja dio svojih proizvoda izvoze što je u skladu s podacima o izvozu sektora prerađivačke industrije koji do 2020., odnosno do pandemije SARS-CoV-2 virusa nije imao izraženijih padova.

Svi ispitanici nisu zadovoljni s mjerama i provedbom populacijske politike u Republici Hrvatskoj ili nisu bili upoznati s pojmom populacijske politike. Neki od ispitanika nisu mogli dati odgovore o tim politikama zato što nisu bili svjesni postojanja tih politika u državi te su tek nakon dodatnog pojašnjenja dali svoje odgovore. Pojedini ispitanici su istaknuli neke mjere kao dobre i pogodne za razvoj i održivost industrijskog sektora, ali su općenito mjere i provedbu ocijenili kao loše. Predložili su kreatorima mjera populacijske politike u državi neke mjere poput poticanja visokog obrazovanja, dodatnih poreznih olakšica, dodatnih mjera u smjeru obitelji i mladih i slično.

Zaključno, analizom demografskih podataka vidljivo je da su u određenom periodu populacijske politike mogle polučiti dobre rezultate što potvrđuju neki čimbenici poput rasta zaposlenosti kako

općenito tako i u prerađivačkoj industriji te rasta doseljavanja ljudi u Republiku Hrvatsku. Razloga za brigu daje konstantan pad broja stanovnika u državi što može biti prouzročeno padom nataliteta i odlascima ljudi u inozemstvo. Ti čimbenici mogu negativno, direktno i indirektno utjecati na industrijski sektor u državi, što se do sada nije uočilo obzirom da udio industrije u BDP-u i indeks industrijske proizvodnje nemaju velikih padova, ali to ne znači da će ti trendovi ostati isti u budućnosti. Uzevši u obzir da je Nacionalna populacijska politika Republike Hrvatske kreirana 2007., prijeko je potrebno donesti i provesti nove mjere u cilju zaustavljanja negativnih demografskih trendova.

Nova populacijska politika bi se trebala prilagoditi trenutnom stanju te djelovati kao reakcija na prethodno analizirano razdoblje od posljednjih desetak godina. Također je potrebno revidirati i ocijeniti uspješnost mjera populacijske politike kako bi se iste modificirale, nastavile ili ukinule. U kontekstu poticanja nataliteta potrebno je da država omogući dodatne financijske potpore za obitelji, poput financijskih poticaja za djecu, besplatnih udžbenika, besplatnih vrtića, dodatnih poreznih olakšica, novčanih naknada i slično. Također, potrebno je da država potiče roditeljstvo, odnosno očinstvo i majčinstvo, na način da olakša i produlji porodiljni dopust te promovira roditeljstvo. Nadalje, vrlo je bitno poticati obitelj kao takvu i poticati mlade da se odluče na zasnivanje obitelji. Država tome može pripomoći promocijom roditeljstva kroz razne programe i savjetovaništva za mlade. Uvođenjem i prilagođavanjem prethodno navedenih mjera, Republika Hrvatska bi mogla povećati stopu nataliteta i općenito broj stanovnika u zemlji što ima potencijal da se pozitivno odrazi na stanje u sektoru prerađivačke industrije.

Nadalje, kako bi država djelovala u cilju održivosti i razvitka sektora prerađivačke industrije potrebno je dovesti mjere kojima će utjecati na tržište rada. Stipendiranjem i promocijom deficitarnih zanimanja poput mesara, pekara i sličnog, moguće je na tržište rada dovesti radnu snagu koja je potrebna za sektor industrije. Također, potrebno je uvesti i mjere dodatnog stipendiranja visokoobrazovanih studenata koji su potrebni sektoru prerađivačke industrije. Nedostatak radne snage moguće je djelomično nadoknaditi imigracijama stanovništva iz inozemstva, što se može olakšati mjerama poput financijskih poticaja za dolazak radne snage, olakšica za dobivanje radnih dozvola i sličnog.

Ovaj rad može poslužiti drugim istraživačima i kreatorima populacijskih politika kao jedan od dokaza realnog stanja u prerađivačkoj industriji i demografiji države. Trenutno stanje daje razloga za brigu te je prijeko potrebno da se država ozbiljno pozabavi tim problemom kako se loše stanje u demografiji ne bi prelilo na sektor prerađivačke industrije.

5. ZAKLJUČAK

Nacionalna populacijska politika Republike Hrvatske kreirana je 2007. te sadrži širok raspon mjera koje se primjenjuju na nacionalnoj razini kako bi se utjecalo na loše demografske trendove u državi, poput pada ukupnog broja stanovnika u državi, pada stope nataliteta, povećanje migracija stanovništva iz države i slično. Mjere populacijskih politika su mnogobrojne i djeluju na mnogobrojne čimbenike poput poticanja pronatalitetne politike, unaprjeđenje sustava zdravstvene skrbi, razvijanja infrastrukture za starije osobe, poboljšanja kvalitete i dostupnosti obrazovanja, razvijanja ruralnih područja i slično. Navedeni loši demografski trendovi u državi mogu se prelići na razne sektore gospodarstva države i očitovati se kao pad broja zaposlenih, pada produktivnosti, pada profita, trgovine i slično. Analizom sektora prerađivačke industrije u razdoblju od 2010. do 2020. uočeno je da je udio tog sektora u BDP-u države uglavnom nepromijenjen ili u blagom padu te da je indeks industrijske proizvodnje uglavnom konstantan, dok uvoz proizvoda prerađivačke industrije raste. Broj zaposlenih u sektoru prerađivačke industrije imao je trendove rasta i pada, ali je približno nepromijenjen u cijelom promatranom razdoblju.

Kako bi se dobio bolji uvid u realno stanje u sektoru prerađivačke industrije Republike Hrvatske, provedeni su intervjui sa sedam zaposlenika na menadžerskim pozicijama dvaju poduzeća iz sektora farmaceutske industrije i pet poduzeća iz sektora prehrambene industrije, odnosno dva najveća sektora industrije u Republici Hrvatskoj. Istraživanje je pokazalo kako je poslovanje pojedinih ispitivanih poduzeća u zadnjih 10 godina bilo održivo ili turbulentno, ali održivo. Također je broj zaposlenih u tom razdoblju ostao isti ili se povećavao s tendencijama zapošljavanja imigrantske nisko obrazovane radne snage.

Ovim istraživanjem je pokazano da loši demografski trendovi u Republici Hrvatskoj nisu značajno negativno utjecali na sektor prerađivačke industrije. Taj učinak nije bio pozitivan obzirom da nema vidljivog rasta u pojedinim parametrima industrije, što znači da prerađivačka industrija u Republici Hrvatskoj nije ostvarila očekivani rast. Navedeno ne znači da će se trend nastaviti, odnosno u budućnosti bi moglo doći do pada industrijske proizvodnje u Republici Hrvatskoj ukoliko negativni demografski trendovi počnu značajnije utjecati na taj sektor, što je u budućnosti neizbježno. Ispitanici u ovom istraživanju su negativno ocijenili mjere i provedbu populacijskih

politika u državi te su izrazili potrebu za promjenom istih ili nisu bili upoznati s pojmom i postojanjem populacijskih politika.

LITERATURA

1. Buturac G., (2018), Perspektive Razvoja industrije hrane i pića u međunarodnom okruženju: slučaj Hrvatske, izvorni znanstveni rad, <https://hrcak.srce.hr/file/293415> (datum pristupa: veljača 2023.)
2. Deloitte (b.d.), Industry 4.0 Challenges and solutions for the digital transformation and use of exponential technologies
<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ch/Documents/manufacturing/ch-en-manufacturing-industry-4-0-24102014.pdf> (datum pristupa: ožujak 2023.)
3. Državni zavod za statistiku (2022), Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2021.
<https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29030> (datum pristupa: veljača 2023.)
4. Državni zavod za statistiku (2022), bruto domaći proizvod godišnji
<https://podaci.dzs.hr/media/c51dcnbr/bruto-domaci-proizvod-godisnji.xls> (datum pristupa: ožujak 2023.)
5. Državni zavod za statistiku (2023), Arhiva <https://web.dzs.hr/arhiva.htm> (datum pristupa: ožujak 2023.)
6. Državni zavod za statistiku (2023), Arhiva
https://web.dzs.hr/Hrv/Archive/arh_stat_info.htm (datum pristupa: siječanj 2023.)

7. Državni zavod za statistiku (2022), Indeks obujma industrijske proizvodnje te indeksi zaliha, zaposlenih osoba i proizvodnosti rada u industriji u lipnju 2022.
<https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29292> (datum pristupa: veljača 2023.)
8. Državni zavod za statistiku (2023), Indeks industrijske proizvodnje
<https://web.dzs.hr/Hrv/DBHomepages/Industrija/Indeks%20industrijske%20proizvodnje/metodologija.htm> (datum pristupa: veljača 2023.)
9. E-Obrt (b.d.), NKD 2007. s objašnjenjima https://e-obrt.gov.hr/dokumenti/nkd2007_s_objasnjenjima.pdf (datum pristupa: veljača 2023.)
10. HAMAG-BICRO (b.d.), Croatia industry 4.0 opportunities https://hamagbicro.hr/wp-content/uploads/2019/12/CROATIA-INDUSTRY-4.0_WEB.pdf (datum pristupa: ožujak 2023.)
11. Hrvatska enciklopedija, (2021), mrežno izdanje, leksikografski zavod Miroslav Krleža,
(<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49504>) (datum pristupa: studeni 2022.)
12. Hrvatska narodna banka (2021), 4. industrijska revolucija tvrtkama donosi veći profit, učinkovitost i stabilnost <https://www.hnb.hr/-/4-industrijska-revolucija-tvrtkama-donosi-veci-profit-ucinkovitost-i-stabilnost> (datum pristupa: ožujak 2023.)
13. Hrvatski sabor, (2006), Nacionalna populacijska politika, (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_12_132_2957.html), (datum pristupa: listopad 2022.)

14. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2021), Prirodno kretanje 2020.
https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2021/08/PRIODNO_KRETANJE_2020_30082021_.pdf (datum pristupa: siječanj 2023.)
15. Vlada Republike Hrvatske (2014), Industrijska strategija Republike Hrvatske 2014-2020.
<https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/2014/182%20sjednica%20Vlade/182%20-%201.pdf> (datum pristupa: veljača 2023.)
16. Jiang Q., Li S., Feldman M.W., (2015), China's Population Policy at the Crossroads: Social Impacts and Prospects, Asian J Soc Sci, 41., 193.-218.,
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4657744/> (datum pristupa: listopad 2022.)
17. Jurčić Lj., (2011), Industrija bez industrijske politike, Zagrebačka inicijativa, str. 6.-7.
<https://www.bib.irb.hr/807454/download/807454.Perspektive.pdf> (datum pristupa: ožujak 2023.)
18. Lesikografski zavod Miroslav Krleža (b.d.), natalitet
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=43078> (datum pristupa: siječanj 2023.)
19. Lesikografski zavod Miroslav Krleža (b.d.), gospodarstvo
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=22812> (datum pristupa: veljača 2023.)
20. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (15. lipnja 2022.), Prehrambena industrija
<https://tehnika.lzmk.hr/prehrambena-industrija/> (datum pristupa: veljača 2023.)

21. Lesikografski zavod Miroslav Krleža (b.d.), stanovništvo
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=57806> (datum pristupa: siječanj 2023.)
22. Lesikografski zavod Miroslav Krleža (b.d.), zaposlenost
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=66883> (datum pristupa: veljača 2023.)
23. LIDER (17. svibnja 2022.), Udio prihoda od turizma u BDP-u u Hrvatskoj uvjerljivo najveći u EU <https://lidermedia.hr/biznis-i-politika/udio-prihoda-od-turizma-u-bdp-u-u-hrvatskoj-uvjerljivo-najveci-u-europskoj-uniji-142865> (datum pristupa: ožujak 2023.)
24. Milinković D., (1996), Populacijska politika, pregledni znanstveni članak,
(<https://hrcak.srce.hr/file/291886>), (datum pristupa: studeni 2022.)
25. Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. Godine, (2021), Narode novine br. 13/2021 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_13_230.html (datum pristupa: ožujak 2023.)
26. NAM (2023), Facts About Manufacturing <https://www.nam.org/facts-about-manufacturing/> (datum pristupa: ožujak 2023.)
27. Obadić A, Tica J., (2016), Gospodarstvo Hrvatske, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 375.-376.
28. Obadić A., (2001), Značaj industrije za gospodarski razvitak, pregledni članak,
<https://hrcak.srce.hr/file/45150> (datum pristupa: veljača 2023.)

29. Obadić A., Tica J., (2016), *Gospodarstvo Hrvatske*, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, (str. 4.-6.)
30. Odluka o nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti 2007. – NKD 2007., Narodne novine br. 50/2007 (2007.) https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_06_58_1870.html (datum pristupa: veljača 2023.)
31. Prester J., Palčić I., Matijević B., Kumić I., Rašić Bakarić I., (2017), *Trendovi u hrvatskoj proizvodnji - što s popratnim uslugama?*, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, https://www.efzg.unizg.hr/UserDocsImages/KID/Trendovi%20u%20proizvodnji%202017%20Prester%20i%20sur_8.pdf (datum pristupa: ožujak 2023.)
32. Puljiz V., Zrinščak S., (2002), *Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu*, Sveučilište u Zagrebu, (<https://hrcak.srce.hr/file/47504>), (datum pristupa: listopad 2022.)
33. Rowland R.H., (2013), *Regional population redistribution in the USSR: 1979-84*, Soviet Geography, Routledge, (<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00385417.1986.10640644?journalCode=gege17>), (datum pristupa: listopad 2022.)
34. Šimek-Škoda K., (1949), *Popis stanovništva Jugoslavije godine 1948.*, Hrvatski geografski glasnik, Vol. 11.-12. No. 1. (<https://hrcak.srce.hr/56384>) (datum pristupa: studeni 2022.)

35. The global Teach-in (b.d.), Why is manufacturing important?
<http://www.globalteachin.com/articles/why-is-manufacturing-important> (datum pristupa: ožujak 2023.)
36. Thpanorama (b.d.), 20 najvažnijih vrsta industrije
<https://hr.thpanorama.com/articles/cultura-general/los-20-tipos-de-industrias-ms-importantes.html> (datum pristupa: veljača 2023.)
37. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (b.d.), Zaštita i promicanje ljudskih prava <https://pravamanjina.gov.hr/zastita-i-promicanje-ljudskih-prava/597> (datum pristupa: studeni 2022.)
38. Wertheimer-Baletić A., (1982), Demografija – stanovništvo i ekonomski razvitak, Informator, Zagreb, (<https://hrcak.srce.hr/file/86991>), (datum pristupa: studeni 2022.)
39. Wertheimer-Baletić A., (2005), Populacijska politika u razvijenim europskim zemljama, izvorni znanstveni članak,
(<http://www.hazu.hr/~azrnic/eRad492/Rad492WertheimerB.pdf>), (datum pristupa: listopad 2022.)
40. Wertheimer-Baletić A., (2006), Eksplicitna i implicitna populacijska politika u europskim zemljama, Izvorni znanstveni članak, (<https://hrcak.srce.hr/file/16719>) (datum pristupa: listopad 2022.)
41. Živić D., (2007), Nacionalna populacijsku politika, Revija za socijalnu politiku, Vol. 14 No. 2 (<https://hrcak.srce.hr/file/47919>), (datum pristupa: prosinac 2022.)

POPIS ILUSTRACIJA

Prilog 1. Popis tablica

Tablica	Stranica
1. Broj stanovnika u Republici Hrvatskoj prema godinama (2005.-2021.)	11
2. Stope nataliteta, mortaliteta i prirodnog prirasta u razdoblju od 2005. do 2021.	13
3. Migracijski podatci stanovništva u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2010. do 2021.	16
4. Podatci o zaposlenosti u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2010. do 2021.	20
5. Broj zaposlenih prerađivačkoj industriji u razdoblju od 2010. do 2020. godine	26
6. Godišnji indeksi industrijske proizvodnje za razdoblje od 2010. do 2020.	29
7. BDP Republike Hrvatske u razdoblju od 2010. do 2020. i udio prerađivačke industrije u BDP-u	31
8. Uvoz i izvoz prerađivačke industrije i udio uvoza i izvoza sektora prerađivačke industrije u ukupnom uvozu i izvozu Republike Hrvatske u razdoblju od 2010. do 2020.	35
9. Prijedlozi mjera populacijske politike	47

Prilog 2. Popis grafikona

Grafikon	Stranica
1. Broj stanovnika u Republici Hrvatskoj prema godinama (2005.-2021.)	12
2. Stope nataliteta, mortaliteta i prirodnog prirasta u razdoblju od 2005. do 2021.	14
3. Broj odseljenih i doseljenih stanovnika na područje Republike Hrvatske u razdoblju od 2010. do 2021.	17
4. Migracijski saldo u Republici Hrvatskoj u razdoblju do 2010. do 2021.	18
5. Kretanje broja zaposlenih i nezaposlenih u periodu od 2010. do 2021.	21
6. Ukupan broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji u razdoblju od 2010. do 2020.	27
7. Udio zaposlenih u prerađivačkoj industriji u ukupnoj zaposlenosti za razdoblje od 2010. do 2020.	27
8. Godišnji indeks industrijske proizvodnje za razdoblje od 2010. do 2020.	29
9. BDP Republike Hrvatske u razdoblju od 2010. do 2020.	32
	60

10. Udio prerađivačke industrije u BDP-u u razdoblju od 2010. do 2020.	33
11. Uvoz i izvoz prerađivačke industrije u razdoblju od 2010. do 2020.	36
12. Udio uvoza i izvoza prerađivačke industrije u ukupnom uvozu i izvozu Republike Hrvatske u razdoblju od 2010. do 2020.	36
13. Prijedlozi mjera populacijske politike	47

Prilog 3. Popis formula

Formula	Stranica
1. Izračun stope nataliteta ili mortaliteta	13
2. Izračun BDP-a prema potrošnom pristupu	30
3. Izračun BDP-a prema dohodovnom pristupu	31

Prilog 4. Popis pitanja prema kojima je proveden intervju

Općenita pitanja:

1. Možete li dati kratak opis svog poduzeća?

- Koliko dugo poduzeće posluje?
- Koliko zaposlenika imate?
- Na kojem geografskom obuhvatu djelujete?
- Jeste li izvoznik i na koja tržišta izvozite?
- Kako se kretalo poslovanje u posljednjih 10 godina?

Tržište rada:

2. Možete li opisati politiku zapošljavanja i izazove u pronalasku radne snage?

- Je li se broj zaposlenika u posljednjih 10 godina povećao i kojim stopama?
- Koliko ljudi zapošljavate godišnje?
- Zapošljavate li imigrantsku radnu snagu? Od kada? Koliko ih je?
- Planirate li zapošljavati imigrantsku radnu snagu u budućnosti?
- Kada uspoređujete kvalitetu rada domaćeg zaposlenika i imigrantske radne snage, primjećujete li razliku? U čemu se razlikuje?
- Koji su najveći izazovi za poduzeća kod zapošljavanja imigrantske radne snage?
- Očekujete li značajan priljev imigrantske radne snage u hrvatskoj industriji u narednih 5 godina?

3. Koliko je teško pronaći adekvatnu radnu snagu posljednjih 5 godina?

- Angažirate li specijalizirane agencije za pomoć pri zapošljavanju?

- Jeste li se susreli s odljevom radne snage prema zemljama EU nakon otvaranja granica?
- Kako je to utjecalo na održivost Vašeg poslovanja?
- Kako zadržati kvalitetne zaposlenike i usporiti odljev mozgova?

Populacijski trendovi i politike:

4. Kako biste ocijenili utjecaj populacijskih trendova na održivost poslovanja Vašeg poduzeća?

- Jeste li zabrinuti zbog smanjenja populacije u RH?
- Kako to utječe na Vaše poslovanje?

5. Kako biste ocijenili postojeće populacijske politike RH u kontekstu razvoja industrijske proizvodnje i na primjeru Vašeg poduzeća?

- Koje populacijske politike smatrate uspješnim i korisnim za industrijsku proizvodnju? Zašto?
- Koje smatrate ne uspješnim? Zašto?
- Koje dodatne populacijske politike biste predložili kreatorima politika u cilju održivosti industrijske proizvodnje RH?